

VILÉM MALOVEC Z MALOVIC (MECENÁŠ A DEFRAUDANT)

Matěj NOVOTNÝ

Vilém Malovec z Malovic (cca 1540–1591) je dnes v odborné literatuře znám především jako nejvyšší berník a colmistr, který se během svého úřadování mezi lety 1579–1590 dopustil zpronevěry. Jelikož do své smrti v roce 1591 nebyl schopen předložit vyúčtování a uspokojivě vysvětlit, co udělal s penězi vybranými počátkem osmdesátých let, rozhodnutím zemského soudu byl po něm pozůstalý majetek zkonfiskován a rozprodán, aby mohla být zpronevěřená částka uhrazena.

V novější historické literatuře je zároveň zcela zapomenuta skutečnost, že nejvyšší berník osmdesátých let Vilém starší Malovec z Malovic je totožný s Vilémem Kosořem z Malovic, který byl v sedmdesátých letech místopísařem Království českého. Tato totožnost unikla i Václavu Bůžkovi, který se rytíři Malovci zabýval podrobněji v souvislosti s úvěrovým hospodářstvím a Vilémova finančního skandálu se několikrát dotkl.¹⁾ Faktem je, že Vilém na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let přestal užívat jméno Kosoř, navíc v souvislosti se změnami sídla často měnil i svůj predikát, nicméně Augustovi Sedláčkovi byla totožnost místopísaře a pozdějšího nejvyššího berníka zřejmá.²⁾

Nesrovnalosti ve Vilémových financích neměly smutnou dohru pouze na rovině osobní a rodinné v podobě ostudy a konfiskace pozůstalého majetku, ale měly i svůj dopad na rovině celozemské, jelikož zasáhly do debat o způsobu vyplácení vojenských posádek na hranicích s Osmanskou

1) Vilémovy defraudace a následnou konfiskaci majetku probírá především ve studii *Úvěrové podnikání rytířů Malovců v předbělohorské době*, in: FHB 14, 1990, s. 135–194, zvl. 160–164, a v populárně laděné knize *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 66–69.

2) Viz *Ottův slovník naučný*, XVI., Praha 1900, s. 727. Totožnost osob je zřejmá především ze sněmovního usnesení z roku 1579, kde je Vilém Malovec starší z Malovic uváděn ještě jako místopísař a zároveň již jako nejvyšší berník, viz SČ V, s. 445, č. 234.

říší. Ve sporu mezi císařem a stavy o kontrolu vybraných zemských peněz se Vilémův skandál stal účinným argumentem proti snaze stavů udržet správu berně a vyplácení uherských posádek ve svých rukou.

Svou stopu v dějinách Vilém Malovec nezanechal pouze jako defraudant, ale též jako mecenáš. Pražský tiskař Jiří Melantrich z Aventinu mu jako svému dobrodinci věnoval jednu knihu a Daniel Adam z Veleslavína, který Melantrichovu tiskárnu na konci sedmdesátých let převzal, mu věnoval knihy dvě, přičemž z dedikace ke druhé z nich zcela jasně vysvítá, že nejvyšší berník a colmistr její vydání nejen štědře financoval, ale vůbec inicioval.

Rytířský rod Malovců pocházel z Malovic, tvrze ležící severovýchodně od jihočeských Netolic. Jeho nejstarším doloženým členem byl Bohuslav z Malovic, služebník Rožmberků a oprávec, který žil v první polovině 14. století.³⁾ Za erbovní znamení měli Malovcové půl koně ve skoku, podobně jako některé jiné drobné vladycké rody a páni z Pardubic.⁴⁾ Rod se v průběhu 15. století široce rozvětvil. August Sedláček rozlišil následujících osm rodových linií: a) z Pacova; b) z Chýnova; c) z Libějovic; d) z Březí; e) bělečtí; f) dřitenští z Malovic, jinak Kosořové; g) borotínská a zbraslavická pošlost; h) kamenská pošlost.⁵⁾

Majetkový vzestup Malovců lze pozorovat ve druhé polovině 15. století.⁶⁾ Svůj pozemkový majetek měli především na Bechyňsku a Prácheňsku. V první polovině 16. století získali větší význam dva Malovcové. Zdeněk Malovec z Chýnova, kterému Petr z Rožmberka roku 1494 odkázal Vimperk, byl hejtmanem Prácheňského kraje a od roku 1510 do své smrti 2. srpna 1512 nejvyšším písařem Království českého.⁷⁾ Další Zdeněk Malo-

3) SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky, a tvrze království českého, VII.*, Praha 1996 (3. vydání), s. 121.

4) SEDLÁČEK, August: *Českomoravská heraldika, I.*, Praha 1996, s. 36. Erb samotný je poprvé doložen roku 1269 u jistého Drslava, nejvyššího sudího Plzeňského kraje.

5) *Ottův slovník naučný, XVI.*, s. 723–727. Nutno podotknout, že přesné genealogické vztahy mezi jednotlivými liniemi nejsou vzhledem k torzovitosti materiálu tak docela jasné a Sedláčkovu pojmenování jednotlivých rozrodů je jen přibližné. Přídomek „z Malovic“ každopádně neužívali pouze Malovcové pocházející z Dřitně, ale též příslušníci ostatních linií, především zbraslavické a kamenické.

6) PETRÁŇ, Josef: *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: AUC, Philosophica et Historica 1, Studia historica XIV, Praha 1976, s. 35, 37.

7) SEDLÁČEK, *Hrady...*, XI., s. 145. Vzhledem k tomu, že jeho úmrtí zaznamenali letopisci, usuzuje Sedláček, že šlo o muže, který byl pro své osobní vlastnosti ve velké vážnosti.

vec z Chýnova, synovec předchozího, proslul ve dvacátých letech jako vůdce lapkovské družiny, která s tichým vědomým nejvyšších zemských úředníků škodila královským městům, především Táboru.⁸⁾ Tento Zdeněk později vyženil hrad Kamenici, působil jako oprávněný Bechyňského kraje a dvacet let byl přisedícím u zemského soudu. Roku 1557 přiznal celkový majetek ve výši 18.138 kop grošů českých,⁹⁾ což ho činilo ve své době jediným Malovcem s majetkem přesahujícím 10.000 kop grošů.¹⁰⁾ Zemřel ve vysokém věku v roce 1576.¹¹⁾

Vilém Malovec, o něhož nám zde jde, pocházel z méně významné větve sídlící na tvrzi Dřítni, která se nacházela přibližně na půl cesty mezi Netolicemi a Týnem nad Vltavou a patřila zřejmě k tradičnímu majetku Malovců, neboť Malovcové odtud pocházející se nazývali Malovcové z Malovic, třebaže Malovice jako takové již v 16. století nevlastnili. Nejstarším známým držitelem Dřítně byl v první polovině 14. století Malovec Kosor,¹²⁾ který s největší pravděpodobností patřil ke kališníkům.¹³⁾

Vilémův otec Mikuláš Kosor z Malovic neoplýval velkým jměním. Zatímco Dříteň podřel jeho starší bratr Jan, sám přesídlil na Nemyšl, tvrz ležící severně od Tábora. Oženil se totiž s dcerou Bohuslava Mitrovského z Nemyšle Kunkou, která byla jediným Bohuslavovým potomkem. O tom, že by Mikuláš někdy zastával nějakou funkci, jsem nenalezl žádný doklad a sporné rovněž je, zda se kdy zúčastnil zemského sněmu.¹⁴⁾ Větší aktivita je naopak doložena u jeho bratra Jana, který kromě toho, že se zemských

8) DALÍK, Jiří: *Lapkovská družina Zdeňka Malovce z Chýnova*, in: JSH 62, 1993, s. 58–69.

9) PLACHT, Otto: *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Sborník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, roč. 1947, č. IV, Praha 1949, s. 84 (č. 121). Z této sumy bylo vlastního majetku 11.500 kop, poddanského 6.638. Zároveň je do celé částky zahrnut i majetek nezletilého syna Jana.

10) Tamtéž, s. 28. Z celkového počtu 1445 poplatníků za rytířský stav, kteří toho roku učinili majetkové přiznání, mělo majetek nad 10.000 kop pouze 43 rytířů.

11) SEDLÁČEK, *Hrady...*, IV., s. 285–6.

12) AČ II, s. 469, č. 617.

13) SEDLÁČEK, *Hrady...*, VII., s. 175.

14) Pod sněmovním usnesením ze dne 18. dubna 1547 je sice mezi relátory za rytířský stav uveden Mikuláš Malovec z Malovic (SČ II, s. 241, č. 87), mohlo se však jednat i o Mikuláše Malovce z Malovic na Kalenicích, který byl jeho současníkem – svým celým jménem je tento jmenovec uveden například pod sněmovním usnesením z roku 1556 (SČ II, s. 714, č. 247). Argument ex silentio není na druhou stranu nijak průkazný, neboť pod usneseními některých sněmů seznamy relátorů zcela chybí.

sněmů účastnil, byl navíc roku 1545 zvolen za Prácheňský kraj do stavovské komise, již se dávala plná moc k projednání a rozhodnutí artikulů, které sněm nestihl projednat.¹⁵⁾ Do podobné komise byl zvolen též roku 1552.¹⁶⁾ Janovi se kromě toho podařilo rozmnožit zděděný majetek, když k Dřítini získal panství Vlhavy.¹⁷⁾

Ač na základě dochovaného materiálu nelze říci, kdy přesně se Mikulášův syn Vilém narodil, vzhledem k dalším údajům o jeho pozdějším životě lze oprávněně usuzovat, že k tomu došlo někdy na přelomu třicátých a čtyřicátých let. V závěti z roku 1545 odkázal Bohuslav Mitrovský ves Nemyšl a další vsi k ní náležející své dceři Kunce a jejím synům Vilémovi a Janovi.¹⁸⁾ 18. října roku 1552, po smrti svého manžela Mikuláše, byla vdova Kunka zemským soudem jmenována poručnicí nad nezletilými dětmi.¹⁹⁾ Spolu s ní byli za poručníky určeni Zdeněk Malovec z Malovic a na Kamenici, o němž již byla řeč,²⁰⁾ a Pavel Malovec z Malovic na Zbraslavicích. Ten byl na sněmu roku 1556 zvolen berníkem za rytířský stav v kraji Časlavském a roku 1557 byl dokonce nejvyšším berníkem.²¹⁾

Stojí za pozornost, že Zikmunda a Pavla z Malovic určil za poručníky svých dětí vedle vlastní manželky a bratra též Jan Malovec z Malovic, zmiňovaný Mikulášův bratr, který zemřel rovněž roku 1552.²²⁾ Malovcové z těchto rodových linií k sobě měli očividně stále blízko a nepřekvapí proto, že když se Mikulášova choť Kunka po svém ovdovění znovu provdala, vzala si Bohuslava z Malovic na Kostelci Podolském,²³⁾ bratra jednoho z poručníků Pavla z Malovic.

V roce 1557 byl Vilém stále nezletilý. V soupisu majetkových příznání z tohoto roku jej totiž nenalzáme, navíc jeho matka Kunka z Nemyšle

15) SČ I, s. 618, č. 327. Zde se podepisuje jako Jan Malovec Dřítenský z Malovic a na Dřítini.

16) SČ II, s. 634, č. 226.

17) SEDLÁČEK, *Hrady...*, VII., s. 157.

18) SÚA, Praha, DZV 227, F 3.

19) SÚA, Praha, DZV 10, H 26. Jelikož se zde o dětech hovoří v množném čísle, musel být tehdy Vilémův bratr Jan ještě naživu. Později o něm nemáme žádné zprávy.

20) I zde vidíme nestálost v užívání jmen. V mládí se nazýval Zdeněk Malovec z Chýnova, roku 1545 Zdeněk Malovec z Malovic na Chýnově (SČ I, s. 620, č. 327) a po získání Kamenic opět jinak.

21) SČ II, s. 703, č. 247; s. 803, č. 271.

22) SÚA, Praha, DZV, 10, J 3'.

23) SEDLÁČEK, *Hrady...*, IV., s. 360. I tento Malovec měnil predikát. V letech 1554–57 se psal „na Nemyšli“, od roku 1561 „na Chotovinách“. Z manželství Kateřiny s Bohuslavem se zřejmě narodil syn Oldřich, o němž je později zmínka jako o Vilémovu bratru.

tehdy přiznala vedle svého vlastního majetku ještě 500 kop grošů českých „z statku sirotčího po nebožtíkovi panu Mikuláši Malovcovi, manželu jejím.“²⁴⁾ Celkový přiznaný majetek 2.000 kop grošů ji řadil do skupiny středně movitých příslušníků rytířského stavu,²⁵⁾ přičemž 500 kop přiznaného poddanského majetku odpovídalo přibližně dvaceti poddaným.

Pro srovnání uveďme, že Vilémův bratranec Bohuslav Malovec z Malovic a na Vlhlavech, syn strýce Jana, byl v tuto dobu již dospělý a přiznal majetek ve výši 7.562 kop grošů.²⁶⁾ Tento Bohuslav je v literatuře znám jako lichvář, u něhož byli zadluženi především Rožmberkové a páni z Hradce a jemuž se roku 1598 podařilo získat zadlužené hlubocké panství.²⁷⁾ Ač bylo na počátku jeho majetkové zázemí oproti Vilémovu téměř čtyřnásobné, kromě čestné funkce císařského rady hrál roli pouze v poselstvu vyjednávajícím o kandidatuře Viléma z Rožmberka na polský trůn – což bylo dáno tím, že celý svůj život spojil s rožmberským dvorem, žádné krajské ani zemské úřady však nikdy nezastával.

Vilém byl nepochybně dospělý roku 1561,²⁸⁾ neboť tehdy se pod jménem Vilím Malovec z Malovic na Nemyšli poprvé objevuje na zemském sněmu. Do jeho konce ale v Praze nevyčkal, neboť pod sněmovním usnesením je podepsán v zastoupení Zdeňka Malovce.²⁹⁾ Na delší pobyl v hlavní městě nejspíše neměl dostatek prostředků a do Prahy se jel pouze představit. Nelze říci, zda se účastnil i následujících sněmů v letech 1562 a 1564, jelikož relátorové pod sněmovními usneseními z těchto let uvedeni nejsou.³⁰⁾

Roku 1561 se Vilém dostal do zajímavého sporu s dědínkem Jakubem Straňákem ze Sudoměřic. Jakub se totiž navzdory Vilémovu zákazu oženil s jeho poddanou Annou, dcerou Ondřeje Veselíka z Prudic. Podle následné smlouvy měl Viléma odškodnit šedesáti žejdlíky medu, když tak ale neučinil, Vilém ho roku 1564 pohnal ke komornímu soudu.³¹⁾ Mezi svědky smlouvy, k níž mohl být dědínk donucen proti své vůli, figuruje další Malovec, totiž Oldřich starší Malovec z Malovic a na Borotíně, jehož bratry byli Bohuslav, Vilémův nevlastní otec, a bývalý poručník Pavel.

24) PLACHT, *Odhad majetku...*, s. 83 (č.72).

25) 3/5 rytířů tehdy podle svého přiznání neměly majetek převyšující 1.000 kop grošů.

26) PLACHT, *Odhad majetku...*, s. 77 (č.17).

27) BŮŽEK, *Rytíři...*, Praha 1995, s. 106–116.

28) Podle zemského zřízení z roku 1549 byl muž zletilý od 20 let, pokud nebylo soudem rozhodnuto jinak, viz CIB IV/1, s. 222.

29) SČ III, s. 74, č. 28.

30) SČ III, s. 137, č. 73; s. 191, č. 108.

31) SÚA, Praha, ComS 57, fol. 371'–2.

Roku 1564 se Vilém odstěhoval z rodné Nemyšle. 12. června nejprve za 250 kop grošů českých odkoupil podíl, který měla na Nemyšli jeho matka Kunka,³²⁾ 26. června uzavřel smlouvu s Václavem Benedou z Nečtiny o koupi tvrze Maršovic s dvorem poplužním a vsí Maršovicemi za 4.500 kop grošů,³³⁾ načež 24. srpna celý svůj majetek v Nemyšli prodal Ludmile Kapounové ze Sedčic za 3.250 kop grošů.³⁴⁾ O tom, co Viléma přimělo k prodeji a opuštění Nemyšle, do jejíhož zvelebení nedlouho předtím investoval 500 kop grošů,³⁵⁾ lze jenom spekulovat. Přesídlením do Maršovic ležících jihozápadně od Benešova se každopádně významně přiblížil k hlavnímu městu království Praze. Od této chvíle se již nepodepisoval jako Vilém Malovec Kosoř z Malovic a na Nemyšli, ale jako Vilém Malovec Kosoř z Malovic a na Maršovicích.

Mezi svědky smlouvy o nákupu Maršovic figuruje vedle strýců Malovců i Petr Růt z Dírného, strýc Mandalény z Dírného, s níž se Vilém roku 1567 oženil³⁶⁾ a s níž měl dceru Annu. Vilémova první žena Mandaléna však brzy zemřela. Nepochybně naživu byla ještě v roce 1570, kdy se soudila se svými bratrancei o podíl v Dírném, kterého se dožadovala po smrti svého otce Václava.³⁷⁾ Zemřela nejpozději v roce 1572, neboť tehdy se Vilém znova oženil a své nové ženě Kateřině Přepyské z Rychmburka věnoval tvrz Zahrádku u Maršovic.³⁸⁾

Roku 1567, kdy byla místo daně z majetku zavedena domovní daň, přiznal Vilém čtyřicet osedlých poddaných.³⁹⁾ Majestátem ze dne 21. srpna 1568 povýšil císař Maxmilián Vilémovu ves Maršovice na městečko,⁴⁰⁾

32) SÚA, Praha, DZV 15, C 15. Jednalo se konkrétně o vsi Prudice, Mitrovic, Střeziměř, Sudomeřice, Vísku, Přestlavice a Úklid, kde byl mlýn.

33) SÚA, Praha, DZV 57, B 1–2. Ačkoliv měl Vilém podle smlouvy statek postupně splácet, podle zápisu v kvaternu zápisném z 9. prosince téhož roku se Václav Beneda přiznal, že Vilémovi dluží 4.500 kop grošů českých, a proto mu ihned postupuje své dědictví Maršovice (DZV 87, L 24).

34) SÚA, Praha, DZV 57, H 4'–5. Ze srovnání této sumy a 2.000 kop grošů, které jako celkový svůj majetek včetně sirotčího přiznala Vilémova matka Kunka roku 1557, je názorně vidět, jak byla majetková přiznání podhodnocená. Na druhou stranu je poněkud zvláštní, že matčin podíl, který dle výčtu zahrnoval mnoho vesnic a byl tedy mnohem větší než podíl Vilémův, odkoupil Vilém za pouhých 500 kop grošů.

35) SEDLÁČEK, *Hrady*, IV, s. 361.

36) SÚA, Praha, DZV 88, C 9. Věno, s nímž přišla do manželství, činilo 500 kop grošů českých.

37) SÚA, Praha, DZM 124, P 36.

38) SÚA, Praha, DZV 17, O 2.

39) KOLLMANN, Josef: *Berní rejstříky a berně roku 1567*, in: SAP 13, 1963, č. 1, s. 183.

40) SEDLÁČEK, *Hrady...*, XV, s. 119. Originál majestátu byl za Sedláč-

načež roku 1571 uzavřel Vilém s Maršovickými smlouvu, v níž dal Maršovickým svobodu závěti, právo vykoupit se a vystěhovat, rovněž i právo vařit bílá a ječná piva.⁴¹⁾ V roce 1574 postoupil Vilém Maršovice příbuznému Bohuslavu Dvořeckému z Olbramovic, který smlouvu s Maršovickými potvrdil.⁴²⁾

Pokud jde o politickou kariéru, v letech 1565⁴³⁾ a 1567⁴⁴⁾ byl Vilém přítomen na zemském sněmu jako řadový účastník. Na sněmu, který trval od 19. prosince 1569 do května následujícího roku, obdržel svou první funkci, když byl zvolen za rytířský stav výběrčím posudného ve Vltavském kraji.⁴⁵⁾ Sněmem z roku 1571 byl vybrán mezi pomocníky hejtmanů ke spočítání domů kvůli berni, opět za Vltavský kraj.⁴⁶⁾

O vánočních svátcích roku 1570 byl Vilém přítomen na Konopišti,⁴⁷⁾ o čemž víme díky tomu, že se tam 26. prosince dostal do konfliktu se zchudlým vladykou Jaroslavem Žišovským z Udimě. Ten totiž Viléma u komorního soudu obvinil, že „na zámku Konopišti, jemu Jaroslavovi Žišovskému, jeho sobě před světnicí, kteráž slove veliká, na síň vyvolati davši, políček dal a jej okrvavil.“⁴⁸⁾ K násilnému řešení sporu, jehož příčinu neznáme, měl Vilém nejspíše svůj důvod a uštědrný políček nemusí svědčit ani tak o Vilémově násilnické povaze, jako spíše o konfliktním charakteru jeho soka. Jaroslav Žišovský se totiž již dříve dostal do sporu s Janem ze Šternberka. Jelikož v potocích na Janově pozemcích střelil kapry a štiky, Jan se rozhněval a vynadal mu do zlodějů, načež ho Jaroslav pro tuto újmu na cti zažaloval.⁴⁹⁾

kových dob na radnici. Dnes je s největší pravděpodobností součástí fondu Archiv městečka Maršovice ve Státním okresním archivu Benešov. Fond je však nezpracován, a tudíž nepřístupný.

41) SÚA, Praha, DZV 60, G 14–20. V případě však, že by Maršovičtí neměli dostatek vlastního piva, směli brát pivo pouze od Viléma za zámku.

42) SEDLÁČEK, *Hrady...*, XV., s. 119. Též originál této smlouvy nalezl Sedláček na maršovické radnici. Jaký příbuzenský vztah byl mezi Vilémem a Bohuslavem, jsem nezjistil.

43) SČ, III, s. 250, č. 134.

44) SČ, III, s. 388, č. 221.

45) SČ, III, s. 493, č. 284.

46) SČ, III, s. 595, č. 321.

47) Zámek Konopiště patřil Janu ze Šternberka, synu Adama ze Šternberka a na Zelené Hoře, který byl v letech 1549–1554 nejvyšším sudím dvorským a od roku 1554 až do své smrti v roce 1560 nejvyšším komorníkem.

48) SÚA, Praha, KomS 64, fol. 104. Jak ukazuje množství dalších zápisů v těchto „Registrech bílých obeslání z vejtržnosti“ (1567–1583), podobné fyzické řešení konfliktů mezi příslušníky šlechty nebylo tou dobou nijak neobvyklé.

49) SEDLÁČEK, *Hrady...*, XV., s. 34.

Roku 1572 byl Vilém jmenován místopisařem království českého, čímž se zařadil po bok dalších menších zemských úředníků.⁵⁰⁾ S vykonáváním funkce místopisaře souvisela nutnost trvalé přítomnosti v Praze. Místopisař byl totiž spolu s místokomorníkem a místosudím zodpovědný za běžný chod úřadu desk zemských, přičemž jako jediný z nich do zemských desek přímo zapisoval a ručil za veškerou písemnou agendu, s čímž souvisela skutečnost, že mu podléhali všichni registrátoři, ingrosátoři, menší písař, depozitor, taxátor a sluha. Vedle toho, že spolu s dalšími zmíněnými menšími zemskými úředníky předsedal menšímu zemskému soudu, řešícímu spory o částky nepřesahující 100 kop grošů českých, jako jediný z menších úředníků se účastnil i zasedání většího zemského soudu, kde zapisoval průběh jednání, předčítal žaloby a přísežné formule.⁵¹⁾

Vzhledem k uvedeným povinnostem je pochopitelné, že Vilém v polovině sedmdesátých let přenechal Maršovice Bohuslavu Dvořeckému, jak již bylo zmíněno, a že se u jeho jména přestává objevovat predikát „na Maršovících“. Jelikož od poloviny sedmdesátých let až do roku 1582 neužíval žádný jiný podobný predikát, je otázkou, zda v tuto dobu vůbec vlastnil nějaký deskový statek. Kde tehdy Praze bydlel, rovněž nevíme. Co naopak víme, je skutečnost, že nejpozději jako místopisař začal půjčovat peníze na úrok.⁵²⁾

V souvislosti se získáním funkce místopisaře se nabízí otázka, kde a jaké získal Vilém vzdělání. O tom bohužel nevíme nic, což na druhou stranu není nijak překvapující, jelikož o vzdělání většiny rytířů z této doby nemáme žádné informace. Čistě teoreticky se tehdy pro šlechtice nabízely následující možnosti vzdělání: najmutí soukromého preceptora, docházka do zámecké školy, docházka do městské, konfesijní či soukromé školy.⁵³⁾ Nelze zjistit, zda alespoň nějaký čas nestudoval na pražské univerzitě, jelikož matriky z této doby se nedochovaly. Na německých univerzitách

50) PALACKÝ, František: *Přehled současné nejvyšších důstojníků a úředníků* (ed. J. CHARVÁT), in: *Dílo Františka Palackého, I.*, Praha, 1941, s. 371. Podle Palackého byl Vilém místopisařem pouze do roku 1577, což opakuje většina dosavadní literatury. Jde nicméně omyl, jelikož místopisařem byl o dva roky déle, jak svědčí již zmíněné sněmovní usnesení ze 14. dubna 1579 (SČ V, s. 445, č. 234). Správná data 1572–1579 uvádí BURDOVÁ, Pavla: *Úřad desk zemských*, in: SAP 36, 1986, č. 2, 276–381, zvl. s. 334.

51) K úkolům místopisaře a jeho platu viz BURDOVÁ, *Úřad...*, s. 332–333.

52) BŮŽEK, Václav: *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989, s. 87, 100.

53) HOLÝ, Martin: *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století*, in: FHB 21, 2005, s. 111–210, zvl. s. 123.

však nestudoval určitě.⁵⁴⁾ Možnost, že by cestoval někam dále, je vzhledem k jeho skrovným poměrům spíše nepravděpodobná. Ve Vilémově vzdělání i prvních politických krocích mohl sehrát jistou roli nejvlivnější a nejbohatší z jeho poručníků Zdeněk Malovec na Kamenici. Jelikož hrad Kamenice nebyl od Nemyše příliš vzdálen, Vilém zde mohl být vzděláván spolu s podobně starým Zdeňkovým synem Janem. Na druhou stranu je fakt, že bližší vztah měl Vilém ke zbraslavické větvi Malovců. Později totiž všechn svůj majetek odkáže svému jmenovci Vilému mladšímu Malovci z Malovic a na Zbraslavicích, který byl synem dalšího z někdejších poručníků Pavla.

August Sedláček napsal o Vilémovi následující: „Bylť Vilém pán k poddaným spravedlivý, horlivý přívrženec jednoty bratrské a pán, který i o znamenitějších věcech přemýšlel, nežli byly obyčejné kratochvíle panské. Zajímavé jsou průpovídky, jež jsa v letech 1572–1577 místopísařem do kvaternu desk zemských zapsal.“⁵⁵⁾ Bohužel není řečeno přesně, ve kterém z mnoha kvaternů se Vilémovy průpovídky nacházejí, mně se ho nalézt nepodařilo. O Vilémově členství v jednotě bratrské svědčí fakt, že se jeho jméno nachází mezi signatáři žádosti, již sepsali čeští bratři v květnu roku 1575.⁵⁶⁾ V petici naléhali na krále Maxmiliána, aby přijal českou konfesi, jejímž účelem bylo legalizovat v zemi luterství a jednotu bratrskou, která v tuto dobu tíhla ke kalvinismu.

Sedláčkův výrok o horlivém přívrženectví vychází nejspíše z Gindelyho či Tomkova líčení, jak Vilém Malovec z Malovic na sněmu v lednu 1585 jménem rytířského stavu oponoval rozhodnutí panského stavu schválit císaři berni na tři roky dopředu, jelikož Rudolf předtím v létě obnovil mandát proti sektám a příslušníci jednoty bratrské měli strach, co s nimi bude. Nechtěli o ničem jiném jednat, dokud nebudou probrány náboženské otázky a císař neučiní příslib náboženské tolerance jako kdysi jeho otec.⁵⁷⁾ Z Gindelyho ani Tomkova podání není nijak zřejmé, o kterého Viléma Malovce se jednalo, jelikož jméno neuvádějí se všemi náležitými

54) V soupisu tamních matrik se nevyskytuje, viz Ferdinand MENČÍK, *Studenti z Čech a Moravy ve Wittenberku od r. 1502 až do r. 1602*, in: ČČM 71, 1897, s. 250–268, Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých univerzitách v XV. až XVIII. století*, in: ČČM 79, 1905, s. 290–297, 419–424; ČČM 80, 1906, s. 118–123, 300–305, 510–53.

55) SEDLÁČEK, *Hrady...*, XV, s. 119.

56) SČ, IV, s. 429, č. 89. Tato petice nebyla nakonec vůbec předána.

57) GINDELY, Anton: *Böhmen und Mähren im Zeitalter der Reformation. I. Theil: Geschichte der böhmischen Brüder. 2. Band (1564–1609)*, Praha 1858, s. 289–293; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy, XII.*, Praha 1901, s. 322.

predikáty. Celé jméno se nicméně nachází v jednom z foliantů bratrského archivu, odkud čerpal Gindely a zprostředkovaně Tomek. Osamoceným horlivým obhájcem ohrožené jednoty tehdy nebyl nejvyšší berník a bývalý místopísař, ale jeho příbuzný, syn někdejšího poručníka Pavla, totiž Vilém mladší Malovec z Malovic a na Zbraslavicích.⁵⁸⁾

O tom, že místopísař Vilém Kosoř Malovec projevoval zájem o vznešenější věci, svědčí vedle zmíněných zápisů v deskách zemských i jeho podpora knihtisku. Když se Jiří Melantrich z Aventinu v roce 1573 rozhodl vydat podruhé svůj překlad sedmi kázání Girolama Savonaroly – poprvé je vydal roku 1565, věnoval knihu právě Vilémovi Malovcovi.⁵⁹⁾ Ač se z tohoto vydání nedochoval žádný exemplář, nový výtisk z roku 1576 obsahoval, jak bylo v tuto dobu obvyklé, nezměněnou původní dedikaci datovanou 15. května 1573.⁶⁰⁾ Viléma v ní Melantrich oslovuje jako svého dobrodince, jemuž se chce připsáním své knihy za jeho dobrodiní odvděčit. O tom, že byl Vilém Malovec Melantrichovi příznivě nakloněn a jeho činnost podporoval, se později zmiňuje též Daniel Adam z Veleslavína.⁶¹⁾

Roku 1579 dochází ke změně ve Vilémově kariéře. Sněmovním usnesením ze dne 14. dubna byl zvolen nejvyšším berníkem za rytířský stav.⁶²⁾ V usnesení je sice stále titulován jako místopísař, tím však již dlouho nezástal, jelikož mu přibyla s úřadem nejvyššího berníka související funkce colmistra, neboli výplatčího uherské pomoci, jehož úkolem bylo vyplácet vojenské posádky v Uhrách na hranicích s Osmanskou říší. Skloubit tuto činnost s nutností pobývat v Praze, což vyžadovala funkce místopísaře, nebylo pochopitelně možné.

Téhož roku přestává Vilém užívat své druhé jméno Kosoř a začíná se psát jako Vilém Malovec starší z Malovic.⁶³⁾ I když na dohodě o sňatku mezi

58) SÚA, Praha, Akta Jednoty bratrské, sv. 13, fol. 408–411.

59) Celý titul zněl: *Sedmero krásné a potěšitelné kázání od blahoslaveného muže Jeronýma Savonarole z Ferari, v latinské řeči sepsané. Nyní pak z německého jazyku v český, všem křesťanům k užitku i potěšení, s pilností a věrně přeložené. V němžto žalost, bída i soužení světa. K tomu, kterak člověk pokání činiti i spasení dojíti má, dostatečně jest vysvětleno. Přidán jest vzadu žalm L svatého Davida, s užitečným a potěšitelným výkladem téhož Jeronýma Savonarole.*

60) Melantrichovo věnování přetiskuje BOHATCOVÁ, Mirjam: *Obecné dobré podle Melantricha a Veleslavínů*, Praha 2005, s. 114–115. Vilém je v dedikaci nazýván Vilémem Malovcem na Maršovicích a Zahrádce.

61) Tamtéž, s. 223.

62) SČ, V, s. 445, č. 234.

63) Je nicméně nutno podotknout, že jméno Kosoř občas chybí již dříve, konkrétně v žalobě Jaroslava Žišovského či v Melantrichově dedikaci.

Petrem Vokem z Rožmberka a Kateřinou z Ludanic, která byla uzavřena 9. dubna 1579 a v níž Vilém figuruje jako jeden z manželových svědků,⁶⁴⁾ se jméno Kosoř ještě nachází, na zmíněném sněmovním usnesení již „Kosoř“ chybí. Na druhou stranu ještě v roce 1581 byl v královské propozici předložené zemskému sněmu zmíněn jako Vilém Malovec Kosoř z Malovic.⁶⁵⁾ Na změnu Vilémova jména si tedy okolí zvykalo pomalu.

Vilémovy povinnosti spojené s úřadem colmistra rámcově vymezovalo jednak zmíněné sněmovní usnesení z roku 1579, jednak instrukce ze dne 18. listopadu téhož roku, kterou vydali vybraní zemští úředníci, od sněmu pověřeni kontrolou účtů nejvyšších berníků.⁶⁶⁾ Instrukce byla určena nejen Vilémovi, ale i Janu Markvartovi z Hrádku, který měl jakožto musther na zodpovědnost stav a výstroj vojska a do Uher jel spolu s colmistrem. Kromě vyplácení posádek měl Vilém na základě sněmovního usnesení předat 2.500 kop grošů českých moravskému colmistrovi jako výpomoc na stavbu pevnosti Ujváru.

Vedle obecných nařízení, že se musther s colmistrem mají starat, aby „lid válečný“ byl náležitě zaopatřen, žádala instrukce o to, aby se za část peněz nakoupili sukno, jelikož podle dosavadní zvyklosti se žoldněři v posádkách vypláceli částečně penězi, částečně suknem. Pokud by teď vypláceli všechny posádky penězi, mohlo by to vyvolat nespokojenost a nepořádek u vojáků z druhé strany Dunaje, jelikož ti od císařských colmistrů dostávají pouze sukno. Za měsíc služby byl Vilémovi i Janu Markvartovi vyměřen plat 250 zlatých. Jelikož k přepravě peněz bylo potřeba vozů a dalších lidí, bylo rovněž přesně určeno, jak veliký má tento doprovod být a kolik se mu má platit. Ke dvaceti koním mělo být přiřazeno pět kočich s platem dva toлары na den a noc, dva písaři měli dostat měsíčně čtyři zlaté a k tomu na stravu na den a noc 24 krejcarů, k ochraně vozů bylo

64) BŘEZAN, Václav: *Životy posledních Rožmberků, II., Život Petra Voka z Rožmberka* (ed. Jaroslav PÁNEK), Praha 1985, s. 444.

65) SČ, VI, s. 18, č. 13.

66) RM I, s. 331; rovněž SČ V, s. 629, č. 293. Zmíněnou komisi, jež měla svá zjištění a případné nesrovnalosti hlásit na zasedáních zemského soudu, tvořili z pánů Vilém z Rožmberka a na Českém Krumlově, nejvyšší purkrabi pražský, Ladislav starší z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici, nejvyšším hofmistrem království českého, Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic na Líčkově a Chmutově, nejvyšší komorník království českého, a z rytířů Michal Španovský z Lisova a na Pacově, nejvyšší písař království českého, Burian Trčka z Lípy a na Světlé nad Sázavou, podkomoří království českého, a Jan Vchynský z Vchynic na Nařžovech a Karlštejně, purkrabi karlštejnský. Tito úředníci byli ke kontrole berničních počtů voleni i v následujících letech.

určeno šest střelců s dlouhými ručnicemi, kteří měli dostávat rovněž čtyři zlaté měsíčně a k tomu na stravu na den a noc 24 krejcarů.⁶⁷⁾

Nejvyšším berníkem za rytířský stav a colmistrem byl Vilém zvolen i následujícího roku na sněmu uzavřeném 9. února 1580.⁶⁸⁾ O tom, jak Vilémovo působení v Uhrách vypadalo, nás informuje dopis ze dne 14. prosince 1580, který byl zaslán jménem císaře nejvyšším zemským úředníkům určeným k dohlížení nad vybíráním berně. Vilém je v dopise obviňován z toho, že se na uherských hranicích věnoval především svým soukromým obchodům, odmítal spolupracovat s císařským komisařem a vyplácet posádky podle jeho nařízení, díky čemuž došlo ve vojsku k neshodám a nepořádkům. Obviněn je rovněž i z toho, že vedl nevhodné řeči, zvláště o arciknížeti Arnoštovi, bratru císaře Rudolfa II., a nevyšších zemských úřednících. Dopis proto úředníky žádá, aby uvážili, jak jinak zařídit vyplácení vojska na uherských hranicích, a nabádá je, aby po Vilémovi požadovali nejen souhrnné, ale velmi podrobné vyúčtování se jmény vyplácených osob.⁶⁹⁾

O reakci úředníků na uvedený dopis nevíme, obvinění v něm obsažená se každopádně promítla do propozice, jež byla 14. února 1581 jménem nepřítomného císaře Rudolfa předložena zemskému sněmu.⁷⁰⁾ Propozice se zmiňuje o tom, že při dvou vypláceníh vojska na uhersko-osmanské hranici došlo ke konfliktům mezi Vilémem Malovcem a císařskými komisaři. Celý problém je dle autorů propozice způsoben tím, že colmistři z různých zemí se řídí různými instrukcemi a vyplácejí posádky podle své libosti místo toho, aby poslouchali císařské komisaře, takže dochází k nerovnoměrnosti ve vyplácení jednotlivých posádek. Kromě toho, že některé z posádek jsou placeny penězi, jiné sukнем a další nedostávají vůbec nic, zemští colmistři občas vyplácejí posádkám mnohem více, než kolik jim bylo slíbeno od císaře, z čehož pak vznikají spory, nepořádek a demoralizace vojska. I když král respektuje, že stavy chtějí mít v Uhrách své zástupce dohlížející na to, aby peníze určené na pomoc proti Turkům nebyly využity k jiným účelům, colmistřům má být sněmem nařizeno, aby se

67) Toto jsou čísla z konceptu v treboňském archivu, který je otištěn ve Sněmech českých. V konceptu z fondu Militare se však píše o dvanácti koních, třech kočích a čtyřech mužích s ručnicemi. Rovněž zde není řeč o vyplácení vojska sukнем. Podle kterého konceptu vyšla skutečně platná instrukce, je otázkou.

68) SČ V, s. 676, č.325.

69) SČ V, s. 818–819, č. 408.

70) SČ VI, s. 18, č. 13.

při vyplácení řídili rozhodnutím císařských komisařů a chovali se vůči nim uctivě, jelikož dosavadní praxe je neefektivní a navíc podlamuje autoritu císařských komisařů u vojska.

Z propozice je zřejmé, že konflikt při vyplácení posádek nelze chápat jako čistě osobní konflikt mezi Vilémem a císařskými komisaři. Šlo svým způsobem o problém systémový. Již krátce po roce 1556, kdy byla na generálním sněmu zemí koruny české funkce zemských colmistrů poprvé zřízena, došlo ke sporům mezi prvním českým colmistrem Adamem Budovcem z Budova a colmistrem moravským ohledně toho, kolik má kdo vojsku platit. Dalšího roku pak musel Adam Budovec čelit podezření, že se svěřenými penězi hospodařil neoprávněným způsobem. Z hlediska vrchního velení nad vojenskými posádkami byl způsob vyplácení nevýhodný a dvorská komora již roku 1565 císaři Maxmiliánovi radila, aby byla funkce zemských colmistrů úplně zrušena a aby vybrané peníze byly odváděny do české komory, jak tomu bylo před rokem 1556.⁷¹⁾

Navzdory stížnostem vůči Vilémovu počínání se sněm uzavřený 13. března rozhodl zvolit Viléma i na další rok nejvyšším berníkem i colmistrem. To na druhou stranu neznamenal, že byly vyvstalé problémy zcela ignorovány. Vilému jakožto colmistrovi a Radslavu Vchynskému z Vchynic a na Petrovicích, který byl zvolen mustherem, sněmovní usnesení zakazovalo, aby se po překročení hranic markrabství Moravského zabývali čímkoliv jiným než zaopatřováním vojska v souladu s císařovou vůlí. Výmluvná je formulace nařizující, aby Vilém „vždy, když by toho potřebí bylo, od stavův vypraven byl, mezi týž lid s penězi jel a což komu náležitého bude, zaplatil a mimo potřebu po vykonání toho tam se na pomezí nezdržoval.“⁷²⁾

V usnesení se zároveň připomíná, že je potřeba, aby colmistr a současní i minulí berníci konečně předložili řádná vyúčtování, o něž již byli mnohokrát žádáni. Ke kontrole jejich účtů byla zároveň zvolena zvláštní komise.⁷³⁾ Poněkud zvláštní je, že ke kontrole účtů byly tohoto roku zřízeny

71) VOLF, Miloslav: *Nástin správy české berně v době předbělohorské (Sněmy České od léta 1526 až po naši dobu, XI., 2. část, sešit 1.)*, Praha 1941, s. 69–71.

72) SČ VI, s. 45, č. 31.

73) Komisi tvořili z panského stavu purkrabí karlštejnský Jáchym Novohradský z Kolovrat a na Košátkách, Jiří z Martinic a na Smečně, Adam ze Šternberka a na Sedlci, z rytířstva Bernard starší z Hodějova, Jan starší Vratislav z Mitrovic a Zikmund Sluzský z Chlumu, z pražských měšťanů Tomáše Grof, Martin Volovaty a Brikcí zvonář z Cinperku.

de facto komise dvě, jedna práva zmíněná a druhá z nejvyšších úředníků, jež měla kontrolovat vyúčtování peněz posílaných na uherskou hranici, jak již o tom byla řeč v souvislosti s usnesením z roku 1579. Vzhledem k tomu, že podobná nařízení o potřebě předložit staré účty a odvést vybrané peníze se objevují ve sněmovních usneseních i v následujících letech, je zjevné, že berníci s vyúčtováním a odváděním peněz nadále nijak nespěchali a žádné komise s tím příliš nepohnuly.

Skutečnost, že Vilém dosud nepředložil vyúčtování, nijak nebránila tomu, aby byl na sněmu trvajícím od 5. do 17. února roku 1582 znovu zvolen nejvyšším berníkem a colmistrem za rytířský stav.⁷⁴⁾ Sněm dal dokonce svolení k tomu, aby karlštejnský purkrabí Jan Vchynský ze Vchynic na Nalžovech prodal Vilémovi ves Butovice. Jelikož tato ves byla součástí karlštejnského majetku, z něhož byl purkrabí karlštejnský placen, a jednalo se tak o komorní statek, byl souhlas sněmu nutný. Jan Vchynský byl bratrem mustrhera Radslava Vchynského a zároveň i členem komise, jež měla prověřovat Vilémovy colmistrovské účty. Vzhledem k tomu, že Vilémovi prodával část sobě svěřeného karlštejnského majetku, lze mezi nimi předpokládat přátelský vztah, což jde velmi dobře dohromady s celkově laxním chováním kontrolní komise.

Na sněmu, který se konal od 13. do 27. května roku 1583, byl nejvyšším berníkem za rytířský stav místo Viléma Malovce zvolen Jaroslav Vchynský ze Vchynic a na Drastech,⁷⁵⁾ který stejnou funkci zastával již v letech 1577 a 1578. Zdá se, že stížnosti na Viléma našly mezi sněmovníky jistý ohlas. Změna nicméně netrvala příliš dlouho, jelikož hned další sněm, který zasedal téhož roku od 18. listopadu do 14. prosince, zvolil berníkem za rytířský stav opět Viléma Malovce.⁷⁶⁾

Dochovala se instrukce ze dne 23. září 1583, v níž nejvyšší úředníci vyzývali mustrhera Radslava Vchynského a colmistra Viléma Malovce, aby se sjeli se svými kolegy z ostatních korunních zemí a spolupracovali s nimi „v lásce a svornosti“. Instrukce kladla důraz především na pečlivé vedení register, jejich podepisování a pečetění. Vedle toho se colmistroví s mustrherem povolovalo, aby ze zemských peněz podle potřeby platili nutné průvody v nebezpečných místech a vypláceli od Turků křesťanské vězně. Měsíční plat pro každého činil 300 tolarů.⁷⁷⁾

74) SČ VI, s. 195, č. 120.

75) SČ VI, s. 318, č. 193.

76) SČ VI, s. 446 č. 257. Vilém byl zároveň zvolen i jako člen komise, jež měla za úkol projednat a rozhodnout určité otázky, k jejichž projednání se sněm nedostal.

77) RM I, s. 336.

Jednalo se zároveň o poslední takovouto instrukci, jelikož funkce colmistra dostala rozhodnutím sněmu z přelomu listopadu a prosince odlišný rámeček. Stavby konečně vyslechly královny nářky na nehospodárnost a zmatky vyplývající z praxe, kdy jednotliví zemští colmistři jednají samostatně a vyplácejí příhraniční posádky podle toho, jak se jim namane, a usnesly se, že domovní berně určená na pomoc proti Turkům má být berníky odvedena přímo do české komory, přičemž musthera a colmistra z českého národa si má v případě potřeby vybrat sám císař. Příznačná je prosba, aby peníze nebyly králem využity k žádným jiným účelům než k ochraně hranic. Z obavy, aby si král s penězi nenakládal zcela volně, byla ostatně funkce colmistra zřízena.

Po smrti tiskaře Jiřího Melantricha z Aventinu podporoval Vilém Malovec i jeho zetě a nástupce ve vedení tiskárny Daniela Adama z Veleslavína. Roku 1583 Veleslavín Vilémovi a jeho manželce Kateřině, „pánu a paní sobě laskavě a dobrotivě příznivým“ dedikoval vydání svého překladu latinské knihy *Soliloquia animae ad Deum*, jež byla od středověku přisuzována svatému Augustinovi.⁷⁸⁾ V dedikaci datované 21. května Veleslavín píše, že se překlad Augustinova díla rozhodl věnovat Vilémovi, „abych šetrnosti a náležitě uctivosti i vděčnosti k Vaší Milosti aspoň tudy, nemaje čím jiným, dokázal za tu náklonnou přívětivost a lásku, kteroužto, jakž jste k dobré paměti p. Jiřímu Melantrichovi, tchánu mému míti ráčili, tak i ke mně po jeho smrti náchylní býti ráčíte.“⁷⁹⁾

Veleslavín věnoval Vilémovi Malovcovi ještě jednu knihu. Jednalo se o Veleslavínův překlad *Regentenbuchu* od německého právníka a humanisty Georga Lauterbecka, v němž se v pěti knihách za použití četných příkladů z historie pojednávalo o správě státu. Toto humanistické knížecí zrcadlo nebylo určeno pouze knížatům, ale i městským radám a soudcům, a jako sbírka poučných příkladů z historie mohlo sloužit prakticky komukoliv. Poprvé vyšlo roku 1556, ale autor ho pro nová vydání stále rozšiřoval. Veleslavínův překlad vycházel z poslední verze z roku 1579, vytištěn byl v červnu 1584 a nesl titul *Politia historica: O vrchnostech a správcích světských knihy patery*.⁸⁰⁾

78) Celý název Veleslavínova vydání zněl *Knížka svatého Augustýna, již titul dal Soliloquia animae ad Deum, to jest Samotné rozmlouvání křesťanského člověka s Bohem o věcech každému pobožnému k spasení potřebných*.

79) BOHATCOVÁ, *Obecné dobré...*, s. 222–223.

80) Základní srovnání Veleslavínovy adaptace s předlohou provedl TRUHLÁŘ, Antonín: *Politia historica M. Daniele Adama z Veleslavína*, in: ČČM 59, 1885, s. 346–365. Analýze *Regentenbuchu* věnoval nedávno svou disertaci PHILIPP, Michael: *Das Regentenbuch des Mansfelder Kanzlers Georg*

Ve Veleslavínově více než sedmi set stránkové adaptaci se nacházejí tři dedikační předmluvy. První dedikace, jež je zároveň předmlouvou k celému dílu, stojí na samém začátku knihy na nečíslovaných stranách a byla připojena až dodatečně, neboť nese datum 2. července 1584. Obrací se na císaře a nejvyšší zemské úředníky, jejichž erby se jmény a tituly se nacházejí na stranách za předmlouvou. Colmistr a nejvyšší berník Vilém Malovec je zde uveden jako poslední, pak už je jen erb samotného vydavatele.⁸¹⁾ Jako jednotlivci je navíc Vilémovi věnována celá třetí kniha, v níž se pojednává o správě válečné. Tato dedikace nese datum 9. října 1583. Před čtvrtou knihou pojednávající o městské správě se nachází třetí dedikace zde dne 25. května 1584, která je určena purkmistrům a radám královských měst.

Jelikož se Vilém z titulu colmistra pohyboval na nebezpečné uhersko-turecké vojenské hranici, zvláštní věnování třetí knihy o správě válečné mělo své opodstatnění. Veleslavín zde vyzdvihuje Malovcovu statečnost a zároveň připomíná, že se tento rytíř na válečném poli proti Turkům statečně angažuje již od mlada, čímž nejspíše naráží na nepříliš vydařené tažení české zemské hotovosti do Uher v roce 1566.⁸²⁾ Při zmínce o Vilémově někdejší působení v úřadu místopísáře následně chválí jeho vlídné, ochotné a spravedlivé chování. Hlavní důvod, proč Veleslavín tuto zvláštní dedikaci vlastně napsal, je však ten, že překlad a vydání *Regentenbuchu* Vilém inicioval a finančně podpořil.⁸³⁾

Lauterbeck. Ein Beitrag zur politischen Ideengeschichte im Konfessionellen Zeitalter, Augsburg 1996.

81) Erby se jmény jsou uvedeny v tomto pořadí: Vilém z Rožmberka a na Českém Krumlově, správce a vladař domu rožmberského a nejvyšší purkrabí pražský; Ladislav starší z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici, nejvyšší hofmistr království českého; Jiří z Lobkovic na Libochovicích a Mělníce, nejvyšší komorník království českého; Michal Španovský z Lisova na Pacově a Vožici, nejvyšší písař království českého; Burian Trčka z Lípy a na Světlé nad Sázavou, podkomoří království českého; Jan Vchynský ze Vchynic na Karlštejně, Nalžově, Zásmucích a Neprachovech, purkrabí karlštejnský; Albrecht Kapoun a na Sedčicích, nejvyšší sudí království českého; Jan Starší z Valdštejna a na Smečně, nejvyšší sudí dvorský království českého; Jáchym Novohradský z Kolovrat na Košátkách a Buštěhradě, purkrabí karlštejnský; Vilém starší z Malovic a na Butovicích, nejvyšší berník království českého; Daniel Adam z Veleslavína. Nejvyšší kancléř uveden není, jelikož jeho funkce nebyla v tuto dobu obsazena.

82) K tomuto važení viz VOREL, Petr: *Velké dějiny zemí koruny české, VII. (1526–1618)*, Praha–Litomyšl 2005, s. 277–282.

83) BOHATCOVÁ, *Obecné dobré...*, s. 388: „Že však až posavad v počestných pracech ustávati, a což by k rozhojnění cti a slávy Boží, k zvelebení

V knize vytištěné v červnu 1584 je Vilém sice stále titulován jako colmistr království českého, ve skutečnosti však již toho roku colmistrem nebyl. Podle zmiňovaného sněmovního usnesení z prosince 1583 měl do budoucna výběr colmistra záležet na císaři. Ten však s Vilémovými dosavadními službami nebyl spokojen a 8. srpna 1584 pověřil vyplácením posádek v Uhrách Václava Harrera z Lovčic, písaře nejvyššího berničního úřadu,⁸⁴⁾ kterého stejným úkolem pověřoval i v následujících letech.⁸⁵⁾ O tom, že by někdy posádky vyplácel znovu Vilém, nemáme žádné zprávy, ačkoliv titul colmistr se u jeho jména občas objevuje. Jednalo se však zřejmě již jen o prázdný titul. Naopak v případě pověřovacích listů pro Václava Harrera, který úlohu colmistra de facto plnil, není titul colmistr nikdy použit.

Zatímco v době, kdy byl Vilém místopísařem, neměl po postoupení Maršovic Bohuslavovi Dvořeckému žádný podstatný pozemkový majetek, ve funkci berníka své statky naopak značně rozhojnil. Po zisku Butovic v roce 1582 se mu v letech 1584 až 1585 podařilo získat třetinu panství Koloděj. Situace kolem tohoto panství byla poměrně komplikovaná. Po matce Anně Rousové z Vražkova ho zdědili tři bratři: Jan, Bohuchval a nezletilý Albrecht. Jan nejprve roku 1581 Bohuchvalovi slíbil, že jeho podíl odkoupí za 12.500 kop grošů míšenských, tuto částku mu však nevyplatil. Po dalším jednání se roku 1584 smluvili, že pokud Jan do dvou neděl nezplatí, Bohuchval se může do Koloděj uvázat, k čemuž také došlo. Bohuchval byl ovšem sám zadlužen a své právo na Koloděje postoupil Vilému Malovcovi, který tak dostal zámek do svého držení.⁸⁶⁾

Dne 26. listopadu 1584 následovala smlouva mezi Vilémem Malovcem a Janem Rousem, podle níž Jan prodal Vilémovi za 8.000 kop grošů českých

poctivého jména a prospěchu národu českého sloužití mohlo, vyhledávati přestávati neráčíte, patrný důvod z toho vzíti se může, že žádostiví jsouce od několika let, aby některé dobré knihy, a zvláště *Regentenbuch*, to jest *Knihy o vrchnostech a správcech*, v jazyk český přeložena byla, a nelitujice v tom ani vlastního nákladu, mně jste netoliko původem toho předsevzetí, ale také pro vydání též *Knihy* vůbec na světlo, založením nemalé summy i nápomocní být ráčili. Čehož jsem tutu zatajiti nechtěl, abych já nezдал se nevděčným býti za přijaté dobrodiní, i jiní krajanové naši, kteříž ji k svému dobrému užívati budou, Vaší Milosti z toho děkovali.“

84) RM I, s. 337.

85) Pro léta 1585 a 1586 nejsou žádné doklady, od roku 1587 vyplácel posádky stále Harrer, viz RM I, s. 337–41, 344, 345. RM II, s. 3, 7, 15, 23, 146, 149, 150, 156, 183, 189, 191, 202, 213, 245, 247.

86) Ve smlouvách je Vilém jmenován jako ujec pokrevní. O jaký přesný příbuzenský vztah mezi Malovcem a bratry Rousovými se jednalo, jsem nezjistil.

Bohuchvalův podíl s podmínkou, že pokud je Jan Vilémovi do 23. dubna 1585 i s úroky vrátí, Vilém od smlouvy odstoupí. V opačném případě se Jan zavazuje při nejbližším zemském soudu nechat rozdělit kolodějské panství na tři díly a zapsat je do desek zemských. Dokud to neučiní, bude mít Vilém v držení celé Koloděje.⁸⁷⁾ Jan však oněch 8.000 naléhavě potřeboval na splacení dluhů a do půl roku mohl tuto sumu těžko znovu někde získat, takže Vilémovi nic nevrátil. Úředníci jmenovaní zemským soudem proto v červenci roku 1585 rozdělili Koloděje na tři díly a díl Bohuchvalův přiřkli Vilémovi. Tuto třetinu tvořila polovina zámku s dvorem poplužním, část luk a lesů a vesnice Stupice a Újezd.⁸⁸⁾

Zemský sněm zahájený 14. ledna 1585 odhlasoval na královu žádost berní na tři roky dopředu a berníkem za rytířský stav na všechny tři roky byl opět zvolen Vilém Malovec.⁸⁹⁾ Sněmovní usnesení ze dne 13. února opakovalo rovněž rozhodnutí, že berně má být celá odvedena do české komory a colmistra s mustherem si má v případně potřeby vybrat císař sám. Objevují se zde i obvyklé stížnosti na berní nedoplatky a berníci s colmistrem jsou vyzýváni, aby konečně předložili ke kontrole své účty za minulá léta, a to od roku 1578.

Někdy mezi lety 1585 až 1586 zakoupil Vilém na Novém Městě pražském dům zvaný Andělská zahrada, který se nacházel na místě dnešní hlavní pošty v Jindřišské ulici a k němuž, jak jméno napovídá, patřila rozlehlá zahrada.⁹⁰⁾ Pod sněmovním usnesením ze dne 17. prosince 1586 je pak Vilém podepsán jako Vilém starší z Malovic na Kolodějích a Andělské zahradě.⁹¹⁾ Vzhledem k tomu, že na prosincovém sněmu byla odhlasována spotřební daň z vína a piva a Vilém v Andělské zahradě čepoval přespolní víno a rakovnické pivo, dva novoměstští výběřčí v únoru 1587 k Vilémovi přišli, aby spočítali množství sudů uložených ve sklepech a vyměřili náležitou daň. Vilém je však do sklepa odmítl vpustit. Argumentoval tím, že má na dům majestáty, které jeho samého i jeho dědice navždy zprošťují všech plateb, a proto bude platit pouze z vín, které má na jiných statcích. Když výběřčí nepochodili, zaslali 12. února stížnost do české komory. Její úřed-

87) SÚA, Praha, DZV 67, F 26–27.

88) SÚA, Praha, DZV 67, L 20–21, Q 8–11.

89) SČ VI, s. 558, č. 328. Předchozího roku 1584 berníci voleni nebyli, jelikož se sněm nekonal.

90) Dům se jmenoval po Angelovi z Florencie, který zde za Karla IV. založil botanickou zahradu s léčivými rostlinami, viz TOMEK, Václav Vladivoj: *Základy starého místopisu pražského, II.*, Praha 1875, s. 181.

91) SČ VII, s. 91, č. 49. Kdy přesně a od koho dům získal, jsem nezjistil.

níci Viléma 3. března vyzvali, aby výběřčím v ničem nebránil, daň zaplatil a jako jeden z nejvyšších berníků šel ostatním příkladem.⁹²⁾ Jak se Vilém nakonec zachoval, lze těžko říci.

V roce 1587 získal Vilém dva statky Horní a Dolní Bučice východně od Čáslavi. Podle zápisu v kvaternu menším zápisném z 3. prosince mu je postoupil Václav Ples Heřmanský z Sloupna a na Stolanech, jelikož Vilémovi dlužil 100 kop grošů.⁹³⁾ Takto nízkou cenu ony statky pochopitelně neměly, jak je zřejmé z pozdějšího ocenění, o němž bude ještě řeč. Stanovení částky sto kop bylo čistě účelové, jelikož za zápis do menších desek zemských se platila menší taxa než za zápis do desek větších, do nichž byly zapisovány transakce nad 100 kop grošů.

Na sněmu, který se konal od 27. ledna do 24. února 1588, byl berníkem za rytířský stav zvolen opět Vilém Malovec.⁹⁴⁾ Toho roku pak učinil několik majetkových převodů. 19. ledna nejprve postoupil své ženě Kateřině dům Andělskou zahradu za její věno 1.000 kop grošů českých a „z lásky manželské za její Kateřiny z Rychmburka k němu se poctivému poslušenství a ochranného chování“ jí k věnu přidal 500 kop grošů českých.⁹⁵⁾ Jelikož Václavu Homutovi z Harasova a jeho ženě Evě z Malovic, jež byla Vilémovou dcerou z prvního manželství, dlužil 12.000 kop grošů míšenských, podle smlouvy z 21. března na ně převedl svůj podíl v Kolodějích spolu se sousední vsí Sibirinou, již předtím roku 1587 přikoupil. Celková cena tohoto majetku byla stanovena na 36.000 kop grošů míšenských, které měly být Vilémovi při odečtení oněch 12.000 postupně spláceny.⁹⁶⁾

92) SÚA, Praha, SM, sig. M 5, karton 1440, složka 54, nefoliováno. Vedle dopisů se nalézá koncept majestátu ze dne 16. března 1580. V tom se však nehovoří o Andělské zahradě, ale o domu se zahradami na Starém Městě pražském. Císař zde potvrzuje, že Vilém koupil dům od králových muzikantů a trubačů a že tento dům je zproštěn všech platů. Nedatované ocenění dvou zahrad, které zřejmě předcházelo tuto koupi, pak hovoří o zahradách v příkopech pod kostelem sv. Štěpána malého ve zdi – tento dnes již neexistující kostel se nacházel při hradbách na konci dnešní ulice Karolíny Světlé. Mohlo by se tedy zdát, že Vilém se chtěl vyhnout placení s odvoláním na majestát, který se Andělské zahrady vůbec netýkal. Zdá se však pravděpodobnější, že Vilém argumentoval majestáty, které na Andělskou zahradu vydali Karel IV. a Václav IV., viz TOMEK, *Základy...*, s. 181.

93) SÚA, Praha, DZV 1084, A 28.

94) SČ VII, s. 284, č. 166.

95) SÚA, Praha, DZV 24, B 8.

96) SÚA, Praha, DZV 167, P 6. Zde se na tuto smlouvu pouze odkazuje. Do desek byl převod Koloděj na Václava zapsán 21. června 1589 (DZV 90, P 30), v tomto zápisu se o žádných dalších podmínkách ani splácení nehovoří.

V červenci odkoupil Vilém od Jakuba Menšíka z Menštejna, vrchního písaře při úřadu nejvyššího purkrabí pražského, jeho pohledávku vůči Jiřímu mladšímu Vančurovi z Řehnic a na Valečově, jež činila 3.100 kop grošů českých bez úroků. Jelikož Jiří Vančura, ve svém okolí pověstný výtržník a násilník,⁹⁷⁾ nebyl schopen dluh splatit, nechal si Menšík již 6. května odhadnout jeho podíl na Valečově.⁹⁸⁾ Když se k dlužnímu úpisu odkoupenému od Menšíka přidaly Vilémovy vlastní pohledávky vůči Jiřímu Vančurovi, činil celý dluh i s úroky 3.740 kop, 27 grošů a 5,5 peníze, přičemž cena Vančurova podílu na Valečově byla podle nového odhadu, který si nechal Vilém udělat, o 1.725 kop 21 grošů a 5,5 peníze menší. To znamenalo, že Vilémovi byla 26. července zápisem do desek zemských přisouzena nejen polovina Valečova, ale dovolovalo se mu dobývat na Vančurovi i zbytek dluhu, pokud by se zjistilo, že má ještě někde nějaký majetek.⁹⁹⁾

Z juxty učiněné vedle uvedeného zápisu se dozvídáme, že proti odhadu, který byl zjevně podhodnocený,¹⁰⁰⁾ protestoval Vančurův příbuzný Jiří starší Vančura z Řehnic. Převedení majetku na Viléma Malovce tím však nezabránil. Nejpozoruhodnější na celé transakci je, že Vilém si na získání Valečova musel 25. července vypůjčit 2.500 kop grošů českých od Viléma Pětipeského z Krásného Dvoru, přičemž tuto půjčku, jež měla být i s úroky zaplacená do 23. dubna 1591, do konce života nesplatil.¹⁰¹⁾ Když takto získal Valečov, 15. prosince 1588 prodal Vilém Butovice s podacím kostelním, dvěma svobodnými krčmami a dvorem v Jinonicích nejvyššímu kancléři Adamovi z Hradce za 5.000 kop grošů českých.¹⁰²⁾

Sněm, který se konal v červnu roku 1589, trval jen krátce, jelikož jeho jediným účelem bylo zvolit komisaře k uzavření míru s Polskem.¹⁰³⁾ O daních se vůbec nejednalo, což znamená, že Vilém nadále zůstával ve funkci berníka. Problémy se starými nedoplatky přetrvávaly, jak je zjevné mimo jiné z dopisů arcikníže Arnošta, který měl na starosti ochranu uherské

97) SEDLÁČEK, *Hrady...*, X, s. 120.

98) SÚA, Praha, DZV 24, D 5–12. Jeho podíl tvořila polovina zámku, městečko Kněžnin most, půl Bosně a vesnice Zapudov a Zásadka.

99) SÚA, Praha, DZV 24, F 5.

100) O pár let později byl Vilémův podíl na Valečově oceněn na 26.000 kop grošů míšenských (tj. 13.000 českých), jak o tom ještě bude řeč. Podhodnocený odhad měl na svědomí místokomorník Jaroslav Vchynský ze Vchynic a na Krakovci spolu s komorníkem při deskách zemských Václavem Matyášem z Borovska.

101) SÚA, Praha, DZV 167, O 6.

102) SÚA, Praha, DZV 24 J 8. Podle zápisu byla tato suma ihned zaplacená.

103) SČ VII, s. 417, č. 271.

hranice proti Turkům a císaře opakovaně žádal, aby vymohl proplacení zadržovaných peněz.¹⁰⁴⁾

Na sněmu, který se sešel na přelomu února a března 1590, požádal Vilém o propuštění z funkce berníka a colmistra,¹⁰⁵⁾ k čemuž stavy svolily. Novým berníkem za rytířský stav zvolily Fridricha Vostrovce z Kralovic a na Ostrově, výběr colmistra byl opět ponechán na králi. Zároveň bylo rozhodnuto, že Vilém musí do 25. července vydat počet za všech příjmů a vydání, které kdy jako berník a colmistr měl, a ke kontrole jeho účtů byla zvolena zvláštní komise.¹⁰⁶⁾ Za úkol se jí zvláště kladlo zjistit, co se stalo s penězi, které byly sněmovním usnesením roku 1580 určeny na podporu hornictví.

Požadované vyúčtování, které by rozptýlilo všechny pochyby o jeho hospodaření, Vilém zjevně nebyl schopen předložit. Místo toho začal převádět pozemkový majetek na své příbuzné. 12. května 1590 uzavřel s Václavem Homutem z Harasova a jeho chotí Evou Malovcovou, vlastní dcerou, smlouvu o postoupení Valečova. Manželé Homutovi totiž prodali Koloděje a ves Síbrinu Jaroslavovi Smiřickému, a tak nejprve Vilémovi, který na ně předtím Koloděje převedl, vyplatili 36.000 kop grošů míšenských a on jim na oplátku postoupil svůj podíl na Valečově s podmínkou, že mu do smrti místo úroku budou každoročně vyplácet 1.200 kop grošů míšenských.¹⁰⁷⁾ 16. července své ženě Kateřině postoupil statky Horní a Dolní Bučice, za což mu ona postoupila 17.000 kop míšenských v podobě dlužních úpisů. Kateřina se zároveň zavázala, že po Vilémově smrti případnou tyto statky jeho dědicům a jí zůstane pouze 6.000 kop grošů, klenoty a hotové peníze.¹⁰⁸⁾

104) SČ VII, s. 382–383, č. 236; s. 444–445, č. 298.

105) O propuštění prý žádal již několikrát. Co bylo důvodem žádosti, není nikde řečeno, možná už na Viléma doléhalo stáří a špatný zdravotní stav. Sněmovní formulace zároveň ukazuje, že Vilém byl stále chápán jako colmistr, i když tuto funkci reálně již několik let nevykonával, jelikož vyplácením uherkých posádek byl od císaře pověřován Václav Harrer.

106) SČ VII, s. 510, č. 336. Tuto komisi tvořili ze stavu panského nejvyšší sudí Jiří Bořita z Martinic a na Smečně spolu s Ladislavem starším z Lobkovic a na Zbiroze a Mostským hradě, ze stavu rytířského Kryštof Vratislav z Mitrovic a na Lochovicích a Zikmund Sluzský z Chlumu a na Suchdole, ze stavu městského mistr Matěj z Aventinu, měšťan Starého Města pražského, a Simeon Kamarýt z Rovin, měšťan Nového Města pražského.

107) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 69. Jde o výpis z DZV 167, P 6. Smlouva upřesňovala, že pokud by mu jednou nezaplatili, může se Vilém do statku znovu uvázat. Pokud by statek prodali, má jim případnou 12.000 kop grošů míšenských, Vilémovi zbylá suma.

108) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 80. Jde

Za více než rok se Vilémovi nepodařilo vyřešit všechny nejasnosti v účtech. Dochoval se dopis ze dne 28. května 1591, v němž ho císař vyzýval, ať se 4. června „s registry, aprobacími a jinejmi věcmi, kteréž k činění počtů náležejí“, dostaví na arcibiskupství, aby se konečně mohlo uzavřít vyúčtování berně za rok 1582.¹⁰⁹⁾ Pokud se Vilém na arcibiskupství vůbec dostavil, je otázkou, co jim tam předložil. Účty za uvedený rok do pořádku každopádně nedal, jak bude zřejmé z dalšího líčení. Možné je, že důkladnou revizi vlastních účtů už mu nedovoloval ani jeho zdravotní stav. Jeho život se totiž chýlil ke konci. Za přítomnosti místopísáře Bohuslava z Michalovic a podkomořího při deskách zemských Jana Hoška z Proseče učinil Vilém 4. srpna v Andělské zahradě poslední pořízení a během několika následujících dnů ve věku kolem padesáti let zemřel.¹¹⁰⁾ Příběh jeho nevyřízených účtů však pokračoval.

V závěti ze 4. srpna 1591 neodkázal Vilém svůj majetek pokrevně nejbližším příbuzným, ale jmenovci Vilémovi mladšímu z Malovic a na Zbraslavicích, který byl synem Pavla Malovce na Zbraslavicích, Vilémova někdejšího poručníka. Na tohoto Viléma mladšího, který se hned začal podepisovat jako Vilém nejstarší, převedla hned 23. srpna veškerý svůj majetek ovdovělá Kateřina. Nejprve mu na základě smlouvy, již o rok dříve uzavřela s manželem, odkázala statek Horní a Dolní Bučice,¹¹¹⁾ téhož dne se pak přiznala, že mu dluží 100 kop grošů, a proto mu ihned postupuje statek bučický a zároveň mu odkazuje dům Andělskou zahradu, již dostala od manžela roku 1588.¹¹²⁾

o výpis z DZV 167, K 25. Ze smlouvy vysvítá, že Kateřina stejně jako její manžel půjčovala peníze na úrok. Pět půjček v celkové výši 2.300 kop grošů českých, které poskytl mezi lety 1574–1588, eviduje BŮŽEK, Václav: *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989, s. 188. Je nicméně otázkou, zda skutečně půjčovala ze svého. Mohlo totiž docházet k tomu, že Vilém na její jméno nechával pojišťovat své vlastní pohledávky, viz pozn. 130.

109) SČ VII, s. 576, č. 373. Dopis stejného znění byl poslán i Mikulášovi z Řičan, který byl roku 1582 nejvyšším berníkem za stav panský, což jasně ukazuje, že v předkládání vyúčtování se Vilém Malovec neopozdřoval sám.

110) SÚA, Praha, DZV 26, B 22. Závěť byla vložena do zemských desek hned 5. srpna. Václav BŮŽEK (viz pozn. 1) sice uvádí, že Vilém Malovec zemřel 18. července 1592, jde však o omyl, který vznikl nejspíše záměnou s Vilémem Malovcem z Malovic a na Zbraslavicích, o jehož smrti se zmiňuje Mikuláš Dačický, viz REZEK Antonín (edd.): *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova II.*, Praha 1880, s. 38.

111) SÚA, Praha, DZV 26, B 28.

112) SÚA, Praha, DZV 1984, R 29.

Vilém Malovec z Malovic a na Zbraslavcích si 11. srpna, tedy ještě předtím, než mu Kateřina odkázala Bučice a Andělskou zahradu, nechal vypracovat komorníkem od desek zemských ověřený seznam dlužních úpisů, které po Vilémovi starším zůstaly v Andělská zahradě, a některé pohledávky hned začal vymáhat. Podle tohoto soupisu dlužilo Vilémovi Malovcovi třicet devět osob 11.013 kop grošů míšenských a 1.240 zlatých dukátů.¹¹³⁾ Šlo však o pouhý zlomek skutečného objemu peněz, které Vilém starší rozpůjčoval, v Andělské zahradě se jen nenalezaly všechny doklady.¹¹⁴⁾

O tom, že dlužná částka byla mnohem vyšší, svědčí Vilémem starším vlastnoručně sepsaný seznam pohledávek a dluhů k roku 1591.¹¹⁵⁾ Určit přesně, kolik Vilémovi v okamžiku jeho smrti různí lidé dlužili, nicméně nelze, jelikož ani tento seznam, v němž figuruje jednašedesát dlužníků, si nečinil nárok na úplnost a některé cifry jsou v něm uváděny pouze přibližně, což naznačuje, že byl vytvořen částečně z paměti. Třináct položek o celkové hodnotě 12.600 kop grošů míšenských je přeškrtnuto, což nejspíše znamená, že tyto dluhy byly ještě za Vilémova života splaceny. Na konci každé stránky jsou dále odlišnou rukou vyznačeny mezisoučty, v nichž se nepočítá s těmito škrtnutými položkami, a na konci seznamu celkový součet, který dělá 74.933 kop grošů míšenských.¹¹⁶⁾ Mezisoučty a konečný součet vznikly nejspíše až po Vilémově smrti. Pro svou potřebu je tam mohl připsat dědic Vilém mladší z Malovic a na Zbraslavcích, případně některý z komisářů později zřízené sekvestrační komise. Zajímavé je, že kromě položek škrtnutých nejsou do součtu započítány ani dvě položky dosud nezaplacené, jejichž hodnota přitom byla 40.5982 kop grošů. Tyto pohledávky byly nejspíše považovány za nevymahatelné.

Podle soupisu vlastních dluhů, který následoval za seznamem pohledávek a který byl podle pozdějších zjištění rovněž nekompletní,¹¹⁷⁾ dlužil Vilém před smrtí dvaceti dvěma osobám celkem 41.450 kop grošů míšen-

113) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 180 a násl.

114) Chyběl zde zvláště dlužní úpis od Adama z Hradce na 11.000 kop grošů míšenských, o němž bude ještě řeč. Nejvyšší položku v pořízeném seznamu tvořila jistina na 7.000 kop od Viléma z Rožmberka.

115) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 111 a násl.

116) Toto je skutečný součet mezisoučtů, v seznamu je chybně 74.833.

117) Celý tento seznam vlastních pohledávek a dluhů názorně ukazuje, že Vilém Malovec měl nepořádek nejen v zemských, ale i ve svých osobních účtech.

ských.¹¹⁸⁾ Na konec tohoto soupisu připojil Vilém poznámku, že na počet colmistrovský nedluží více než 20.000 kop grošů a podobně je na tom s berní, přičemž vyúčtování by měl udělat Pavel Koch,¹¹⁹⁾ což byl nejspíše zaměstnanec nejvyššího berničního úřadu. Zdá se, že Vilém Malovec z Malovic na Zbraslavicích se nejprve chystal dědictví po strýci ujmout, zvláště když součet aktiv a pasiv vypadal na první pohled příznivě, nakonec si však spočítal, že naděje na zisk je spíše nejistá a s celým dědictvím budou spojeny velké nesnáze, a tak se ho nakonec raději vůbec neujal.

Mezitím se po několika měsících nečinnosti rozhoupala k aktivitě oficiální místa. Koncem listopadu 1591 si nejvyššími zemští úředníci předvolali do české kanceláře na Pražském hradě vdovu Kateřinu. Ta však byla nemocná, a proto místo sebe poslala přátele, aby ji omluvili a zeptali se na důvod obeslání. Úředníci od ní chtěli vědět pouze to, zda se ujala majetku po zesnulém manželovi. V dopise, který jim následně zaslala, Kateřina oznamuje, že se po nebožtíkovi žádného statku neujala, zůstává v Andělské zahradě, jeho věci se však nedotýká a jako zarmoucená vdova se svěří v císařovu milostivou ochranu.¹²⁰⁾

Dále si nejvyšší zemští úředníci obeslali Viléma Malovce na Zbraslavicích, aby jim řekl, po kom mají vymáhat peníze, které zůstal jeho strýc dlužen coby colmistr a nejvyšší berník. V písemné odpovědi, kterou si úředníci vyžádali vedle odpovědi ústní, Vilém přiznal, že mu Vilém starší sice odkázal veškerý majetek, on se ho však vůbec nechtěl ujmout, jelikož ví o strýcových nevyřízených zemských účtech i dlužích vůči přátelům. Valečova, který má v držení Václav Homut z Harasova, se neujal, nechal pouze sepsat Vilémovy dluhy a pohledávky, které po něm zbyly v Andělské zahradě. Úředníky žádá, aby co nejdříve vyřešily strýcovy zemské účty, dokud jsou ještě na živu lidé, kteří se spolu s ním na správě berně podíleli, přičemž jmenuje tři lidi, kteří by měli nést rovněž odpovědnost, totiž Jana Sladkého, Pavla Kocho a Václava Harrera. O prvním z nich píše, že

118) To je výsledek mého součtu, do něhož nejsou zahrnuty dva škrtnuté (splacené) dluhy ve výši 1.000 a 2.000 kop grošů. Celkový součet 39.550 vyznačený v seznamu je chybný. Zajímavé je, že mezi věřiteli figurují Vilémovi přátelé a příbuzní, rovněž i farář, kterého měl na Valečově.

119) Strohou poznámku, jež je pro nás jediným dochovaným Vilémovým vyjádřením k otázce nesrovnalostí v účtech, stojí za to ocitovat: „Na počet colmistrovský | jsem do sumy 20.000 kop grošů | dlužen pak nevím jestliže se co | vyhledá již jsem na to metco | dal Pavel Koch z toho | počet činiti má | A k berni. Těmuž tolikéž.“

120) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1440, složka 54, nefoliováno.

strýci dluží 25.982 kop míšenských,¹²¹⁾ a o druhém, že rovněž disponoval zemskými penězi. Vilém dále vyjadřuje přesvědčení, že strýci nikdy nic nescházelo, vše vždy odvedl, a kdyby byl na živu, účty by dal jistě do pořádku, jak čtyři dny před smrtí slíbil. On sám a jeho přátelé však nyní nejsou schopni dát po něm počty dohromady. Jako příbuzní a pozůstalí navíc těžce nesou špatnou pověst, která se kvůli nevyřízeným účtům o strýci šíří, a proto prosí císaře, aby si vzpomněl na jeho dobré služby a nedovolil šíření pomluv.¹²²⁾

Do české kanceláře byl obeslán i Václava Homuta z Harasova, který v odpovědi na dotazy nejvyšších úředníků prohlásil, že s manželkou žádný majetek po zesnulém Vilémovi nezdědil, aby z něho měl platit nějaké jeho dluhy. Mají sice v držení Valečov, ale ten jim Vilém postoupil do zástavy, jelikož Václavovi dlužil 12.000 kop grošů míšenských, a podle smlouvy s předchozího roku mají statek užívat tak dlouho, dokud dluh nebude splacen.¹²³⁾

Dědictví po Vilému Malovcovi tedy zůstalo viset ve vzduchoprázdnu. Po pečlivém prohlédnutí jeho zemských a colmistrovských berničních účtů za období od svatého Bartoloměje (24. srpna) 1579 do svatého Mikuláše (6. prosince) 1583 zemský soud 5. června 1592 konstatoval, že v nich měl Vilém velký nepořádek a z vybraných zemských peněz si bral velké částky, které nyní nelze nijak dohledat. S odvoláním na to, že Vilém mladší Malovec z Malovic a na Zbraslavicích, jemuž nebožtík odkázal všechnen svůj majetek, se dědictví nechce ujmout, rozhodl soud o zřízení čtyřčlenné sekvestrační komise,¹²⁴⁾ jež měla za úkol dát veškerý po Vilémovi pozůstalý majetek co nejrychleji do sekvestru a v dalších krocích se řídit pokyny císaře a nejvyšších úředníků.¹²⁵⁾ 24. června vyšlo z české kanceláře jménem císaře nařízení, které sekvestory vyzývalo, aby do 24. srpna vymohli peníze od dlužníků nebožtíka Viléma Malovce.¹²⁶⁾

S prací však začala komise teprve v srpnu. Nechala postupně ocenit jednotlivé po Vilémovi pozůstalé nemovitosti, totiž půlku Valečova s měs-

121) Jde o jednu ze dvou položek na zmíněném seznamu Vilémových pohledávek a dluhů k roku 1591, která není započítána do mezisoučtu na konci strany.

122) Tamtéž.

123) Tamtéž.

124) Tvořili ji Jáchym Novohradský z Kolovrat, Hertvík Žejdlíc z Šenfeldu, Vilém Vodkolek z Újezdce a Zdeněk Albrecht Kaplíř ze Sulevic.

125) SÚA, Praha, DZM 224, A 28.

126) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 42.

tečkem Kněžnin most, Horní a Dolní Bučice a dům Andělskou zahradu. Rovněž nechala provést nový soupis Vilémových dluhů a pohledávek, dlužníkům pak rozeslala dopisy, v nichž je vyzývala k zaplacení dluhu. O jednotlivých krocích podávala průběžně zprávu v relacích adresovaných samotnému císaři.

Souhrnnou relaci s několika přílohami připravili komisaři pro říjnové zasedání zemského soudu.¹²⁷⁾ Píše se zde, že od Vilémových dlužníků se zatím nepodařilo vymoci žádné peníze, někteří z nich své dluhy dokonce popírají, a že Vilémovi dědicové se zabrání majetku do sekvestru bránili. To se týkalo především Valečova, na němž sídlila Vilémova dcera Eva s manželem Václavem Homutem z Harasova, a Andělské zahrady, kde žila vdova Kateřina. Polovinu Valečova s městečkem Kněžnin most ocenili sekvestoři na 26.000 kop grošů míšenských, Horní a Dolní Bučice na 16.000 kop a Andělskou zahradu na 4.000 kop.

V příloze týkající se Vilémových dluhů a pohledávek komisaři upřesnili Vilémův zemský dluh. Jakožto berník a colmistr zůstal podle jejich odhadu dlužen 61.328 kop grošů míšenských.¹²⁸⁾ Pokud jde o soukromé dluhy, vedle věřitelů, kteří se nacházeli již ve Vilémově seznamu, bylo nalezeno několik dalších.¹²⁹⁾ Někteří z věřitelů se navíc svých peněz aktivně dožadovali. Jejich dopisy byly proto ke zprávě připojeny, stejně jako supliky devíti rukojmích ručících za Vilémovi dluhy. Ti prosili, aby byli z rukojemství vyvázáni. Částka, již bylo podle sekvestorů možno získat od Vilémových dlužníků, činila 50.612 kop grošů míšenských. Nejvyšší položku mezi nimi tvořil dluh nejvyššího kancléře Adama z Hradce 11.000 kop grošů míšenských.¹³⁰⁾

127) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 45 a násl. Relace sice není datována, jelikož však rozhodnutí soudu na tuto relaci v detailech navazuje, je zřejmé, že musela vzniknout právě v tuto dobu.

128) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 254.

129) Kromě běžných věřitelů se ozvali i Vilémovi bývalí služebníci, jimž nezaplátil mzdu, či mlynář, jemuž zůstal Vilém dlužen šedesát grošů za šedesát korců ovsa.

130) Podle připojené poznámky dlužil Adam z Hradce těchto 11.000 kop grošů míšenských za nákup Butovic. Vilém měl pohledávku nechat pojistit na manželku Kateřinu, která ji později dala Václavu Homutovi z Harasova a jeho ženě Evě. Celé toto tvrzení sekvestorů je nicméně poněkud v rozporu s údajem z citovaného zápisu v deskách zemských, podle něhož Adam z Hradce koupil Butovice za 5.000 kop grošů českých „úplně a docela zaplacených“. Podle vlastnoručního soupisu pohledávek a dluhů z roku 1591 získal Vilém Adamův dluh 11.000 míšenských od své ženy Kateřiny výměnou za Bučice. Dlužní úpis se v roce 1592 každopádně nacházel v držení Václava Homuta. Ten byl ochoten

Otázkou je, jak to že aktuální výše po Vilémovi pozůstalých pohledávek byla dle nálezu sekvestrační komise asi o dvacet tisíc kop grošů míšenských nižší než podle Vilémova vlastního poznamenání pohledávek a dluhů z roku 1591. Rovněž se lze ptát, kam se podělo oněch 12.600 kop grošů míšenských, které byly podle tohoto seznamu splaceny, když na uhrazení Vilémových dluhů byly vynaloženy pouze tři tisíce.

Část dlužních úpisů zřejmě zmizela mezi srpnem 1591, kdy si jejich seznam nechal pořádit Vilém mladší Malovec z Malovec a na Zbraslavicích, a srpnem 1592, kdy majetek zabrali sekvestoři. Podle krátkého nedatovaného seznamu věcí, které se v Andělské zahradě oproti předešlému soupisu již nenacházejí, zmizelo šest dlužních úpisů, dále jedna ručnice, zlatem vykládaná uherská šavle a 4 kusy čalounů.¹³¹⁾ Tento seznam sepsali zřejmě sekvestoři, kteří se v příloze o Vilémových dlužích a pohledávkách zmiňují rovněž o tom, že podle zápisu v deskách zemských mají být v Andělské zahradě nějaké zastavené klenoty, Vilém mladší je do svého seznamu však nezahrnul a nyní je nelze nijak dohledat. Z relace sekvestorů evidentně plyne, že v době mezi srpnem 1591 a srpnem 1592 zásluhou Viléma mladšího Malovce a vdovy Kateřiny část pozůstalého majetku nenávratně zmizela. Nelze ovšem vyloučit ani to, že něco zmizelo i později pod rukama sekvestorů.

Po jednání nejvyšších zemských úředníků a zemského soudu o relaci sekvestorů bylo 27. října 1592 konstatováno, že nebožtík Vilém Malovec „mimo mnohé nepořádné a zbytečné outraty, kteréž se na ten čas nepočítají, na počtích svých colmistrském a berničném šedesáte jeden tisíc tři sta dvacetí osm kop míšenských dlužen pozůstal, a takovou nemalou summu několik let za sebou majíce ji užíval, statky za ni kupoval a jiným peněz pod ouroky půjčoval, čehož jest slušně činiti neměl.“¹³²⁾ Nařizovalo se proto

vydat jej pouze tehdy, když mu bude vyplaceno 12.000 kop grošů míšenských, které vložil do Valečova. Jak vyplývá z dalšího vývoje události, sekvestoři od něho úpis nakonec vymohli, aniž by mu za něj cokoliv dali.

131) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 147. Pokud jde o čtyři kusy čalounů, Kateřina si prý později vzpomněla, že patří vlastně jí, a prodala je.

132) SÚA, Praha, DZV 168, N 3. V této souvislosti je nutno podotknout, že ve sněmovních usneseních z této doby (i z doby dřívější, kdy Vilém berníkem ještě nebyl) se opakovaně objevuje stereotypní formulace, že „berníci nemají nižádným vymyšleným způsobem z berně žádné půjčky, buď na mále aneb na mnoze, žádnému činiti, ani žádné správy, žádného oznámení, nad to pak žádných výpisův buď příznavacích listův aneb berní vydávati, toliko osobám tímto sněmem nařízeným a voleným.“ Možnost, že berníci využijí vybrané

co nejrychleji vymoci peníze od Vilémových dlužníků a rozprodat po něm pozůstalé statky. Vzhledem k tomu, že Vilém zneužil zemské peníze, bylo v souvislosti s Vilémovými soukromými dluhy prohlášeno, že stavy mají přednostní nárok před všemi ostatními věřiteli.

Soudní rozhodnutí kladlo zvláštní důraz na získání 11.000 kop míšenských od nejvyššího kancléře Adama z Hradce a 8.000 kop míšenských od Jaroslava Smiřického ze Smiřic. Tyto peníze měly být vedle prostředků získaných z prodeje Malovcových statků použity na uhrazení zemského dluhu. Vilémovy převody majetku na Kateřinu a následný převod na Viléma mladšího Malovce prohlásil soud za neplatné, jelikož byly učiněny na újmu zemských peněz. Jedinou vstřícnost projevíli soudci v tom, že po zaplacení Vilémova zemského dluhu mělo být Kateřině přednostně před ostatními Vilémovými věřiteli vyplaceno věno 1.000 kop grošů českých.

Dalším přednostním věřitelem byl prohlášen Jan Pětipeský z Krásného Dvoru, který se v červnu 1591, ještě za Vilémova života, jménem nezletilého sirotka Václava Pětipeského uvázal v městečko Kněžnin most, když Vilém nezaplatil 2.500 kop grošů českých, které si před pár roky vypůjčil od Viléma Pětipeského, Janova bratra a Václavova otce, na nákup Valečova. Ostatní věřitelé včetně Václava Homuta z Harasova s manželkou Evou, kteří měli na Valečově zapsáno 12.000 kop míšenských, se měli dostavit 11. ledna 1593 před úředníky menších desk zemských a prokázat právoplatnost svých nároků. Úředníci pak měli podle velikostí konkrétních dluhů přidělit Vilémovým věřitelům jednotlivé dlužníky, aby mohli dluh vymáhat od nich.¹³³⁾

Vymáhání dluhů a uspokojování Vilémových věřitelů bylo procesem poměrně zdoluhavým. Podle vyměření zemského soudu z dubna 1595 zbývalo získat od Vilémových dlužníků 19.220 kop, 600 grošů a 3 peníze české, zatímco jeho jedenapadesáti věřitelům zbývalo vyplatit 14.546 kop, 50 grošů a 6 peněz.¹³⁴⁾ O zemském dluhu se uvádí, že je již zcela zaplacen

zemské peníze k soukromým účelům, byla tedy vnímána jako velmi reálná a zamezit jí nebylo očividně možné.

133) Jan z Šelnberka a z Kostí na Mrači, Heřman z Řičan a na Kosové hoře, Jan z Vřesovic z Doubravské Hory na Libčevsi a Podsedicích, purkrabí kraje Hradeckého, a Radslav ze Vchynic na Teplici byli proto soudem pověřeni, aby 11. ledna přivedli všechny Vilémovy dlužníky a rukojmí k úřadu desk zemských. Dlužníkům se nařizovalo, aby své dluhy splatili nejpozději do 23. dubna 1593.

134) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 7 a násl. Totéž v DZV 170, E 23. Do dlužné sumy nebylo ovšem zahrnuto 6.000 kop grošů českých, které za svůj vklad do Valečovova požadoval Václav Homut

z prodaných statků, toto tvrzení je nicméně v rozporu s krátkou zprávou z roku 1598, podle níž z celkové Vilémem zpronevěřené částky 61.328 kop grošů míšenských zbývá získat ještě 8.328 kop, neboť zůstává stále nesplacen dluh 11.000 kop míšenských krátce předtím zesnulého Adama z Hradce.¹³⁵⁾

Největším Vilémovým věřitelem byl jeho zeť Václav Homut z Harasova s manželkou Evou. Kromě dvanácti tisíc míšenských vložených do Valečova u něho měli navíc několik dalších nevyřízených pohledávek. Vedle půjček to bylo věno po Evině matce Mandaléně z Dírného, rovněž i věno Evy samotné. Když se Václav roku 1598 dozvěděl, že Jan Jaroslav Smiřický nedávno české komoře konečně zaplatil dluh 8.000 kop grošů míšenských, ve dvou zoufalých suplikách žádal císaře o vyplacení alespoň části peněz. Argumentoval tím, že jsou s manželkou díky Vilému Malovcovi sami zadluženi, věřitelé na ně naléhají a vážně jim hrozí, že samou chudobou zemřou.¹³⁶⁾ O tom, zda byly jeho požadavky někdy uspokojeny, nelze na základě dochovaného materiálu nic říci.

Z konfiskovaných statků byla nejprve prodána polovina Valečova s městečkem Kněžnin most za sekvestory stanovenou cenu 26.000 kop grošů míšenských. 20. listopadu 1592 uzavřeli komisaři Jáchym Novohradský z Kolovrat, Jan z Šelnberka, Hertvík Žejdlíc z Šenfeldu, Jan z Vřesovic a Vilém Vodkolek smlouvu o prodeji s Markétou Kaplířovou z Řehnic na Brodcích a Velikých Horkách, která byla manželkou jednoho z členů sekvestrační komise Albrechta Zdeňka Kaplíře ze Sulevic. Markéta měla o Valečov pochopitelný zájem, jelikož vlastnila jeho druhou polovinu, již zdědila po otci. Byla totiž sestřenicí Jiřího Vančury z Řehnic, jehož díl získal za podhodnocenou cenu Vilém Malovec.

Podle smlouvy s komisaři měla Markéta prvních deset tisíc kop grošů zaplatit 26. dubna 1593 a po zaplacení této částky jí měl být statek zapsán

z Harasova. Tato částka měla být podle rozhodnutí soudu zaplacena až jako poslední. Vzhledem k rozdílu mezi uvedenými aktivy a pasivy to ovšem znamenalo, že z Václavem požadované sumy může být vyplaceno pouze necelých pět tisíc.

135) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 13. Tento kancléřův dluh, který byl od počátku určen k uhrazení zemského dluhu, tedy nebyl započítán do sumy 19.220 kop, 600 grošů a 3 peněz českých, které zbývalo podle zprávy z roku 1595 získat od Vilémových dlužníků k uspokojení věřitelů.

136) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 1, fol. 15. Podle Václavova tvrzení zbývalo z celkové částky 21.050 kop grošů míšenských k vyplacení ještě 17.734 kop, 54 grošů a 2 peníze.

do desek zemských. Dalších deset tisíc pak měla zaplatit 16. října 1593, zbylých 6.000 i s úroky 23. dubna 1594.¹³⁷⁾ Opatření hotových peněz na nákup však zjevně představovalo problém, takže skutečný průběh koupě byl poněkud odlišný. Oněch prvních 10.000 tisíc složil Markétin manžel Albrecht Zdeněk Kaplíř až v srpnu 1593.¹³⁸⁾ K zápisu statku do desek zemských došlo teprve 7. prosince, což si vyžádalo vytvoření nového splátkového kalendáře.¹³⁹⁾ Druhých 10.000 měla Markéta zaplatit 14. ledna 1594, a to i s úroky počítanými od 16. října 1593. Zbylých 6.000 měla zaplatit i s úroky do dvou neděl po 23. dubnu 1594.¹⁴⁰⁾

Pro statky Horní a Dolní Bučice se kupce nalézt nepodařilo, roku 1598 stále zůstávaly v majetku krále.¹⁴¹⁾ Zajímavé je, že komorním majetkem byly již před rokem 1582, kdy je koupil Václav Ples Heřmanský,¹⁴²⁾ od něhož je o pět let později získal Vilém Malovec. O Andělskou zahradu projevil zájem hned v říjnu 1592 Albrecht Pětipeský z Egrberku, který za dům nabízel 5.000 kop grošů míšenským, tedy o tisíc více, než byl odhad. Zároveň však navrhoval, aby byly z této sumy odečteny tři tisíce, které mu dlužil nebožtík Vilém Malovec. To bylo pro komisaře pochopitelně nepřijatelné.¹⁴³⁾

O koupi Andělské zahrady usilovala též vdova Kateřina, která v tomto domě, i když zabraném do sekvestru, stále přebývala. Jelikož však na koupi neměla dostatek peněz – v zájmu sekvestorů bylo prodat dům za hotové – v několika suplikách naléhala na vyplacení věna s odůvodněnou obavou, že pokud dům koupí někdo jiný, ona sama pak nebude mít kde hlavu složit.¹⁴⁴⁾ Problém byl ovšem v tom, že věno jí podle rozhodnutí soudu mělo být vyplaceno teprve poté, co bude uhrazen zemský dluh po

137) SÚA, Praha, DZV 169, G 9–11.

138) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I). Korespondence Albrechta Zdeňka Kaplíře ze Sulevic jednajícího jménem manželky Markéty s nejvyššími úředníky ohledně zaplacení Valečova a formulace definitivní podoby smlouvy tvoří podstatnou část této složky.

139) SÚA, Praha, DZV 91, J 15.

140) V původní smlouvě bylo druhých 10.000 bez úroků.

141) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 13.

142) SÚA, Praha, DZV 21, K 13. Tehdy za ně dal pouze 4.100 kop grošů českých. I vzhledem k dobové inflaci se zdá, že cena Bučic byla sekvestroy poněkud nadhodnocena, což vysvětluje, proč se pro ně nenašel žádný kupec.

143) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1439, složka 40 (I), fol. 32.

144) SÚA, Praha, SM, sign. M 5, karton 1440, složka 54, nefoliováno. V této složce jsou obsaženy téměř všechny další dochované dokumenty o problémech, které měla Kateřina s Andělskou zahradou. Celé následující líčení čerpá především odtud.

zesnulém manželovi, tedy až po prodeji Andělské zahrady. Navíc se po Kateřině žádalo, aby navrhla vyšší cenu než ostatní zájemci.

Ačkoliv situace vypadala pro Kateřinu krajně zoufale, císař na její supliky nakonec zareagoval a 29. dubna 1593 komisařům nařídil, aby s ní uzavřeli smlouvu o koupi Andělské zahrady za 4.000 kop grošů míšenských. Smlouva, podle níž měla Kateřina držet dům za stejných podmínek, za jakých ho vlastnil její manžel, byla uzavřena 6. května.¹⁴⁵⁾ Dům měla Kateřina postupně splácet. Se splácením však měla problémy, a proto začala na jaře roku 1594 znovu žádat o vyplacení věna s odkazem na skutečnost, že má mít podle soudního nařízení přednost před všemi ostatními věřiteli. Císař několikrát nařídil úředníkům menších desk zemských, aby jí věno, které potřebovala na splácení domu, vydali, ti však s vyplácením otáleli.¹⁴⁶⁾ Poslední dochovaná suplika ohledně věna, již Kateřina adresovala Jáchymu Novohradskému z Kolovrat, presidentu české komory, nese datum 11. listopadu 1595. Vzhledem k tomu, že v žádném z pozdějších dopisů již o věnu nehovoří, bylo jí nejspíše vyplaceno. Tehdy jí za Andělskou zahradu zbývalo doplatit 2.000 kop grošů míšenských, přičemž totožná byla i výše věna. Celé věno však Kateřina na splacení domu zjevně nepoužila, jelikož na podzim roku 1596, kdy zemřela, zůstávala za Andělskou zahradu dlužna ještě 500 kop grošů.

Problémy se splácením domu a vymáháním věna však nebyly tím jediným, co nemocné vdově znepríjemňovalo poslední roky života. Musela se totiž navíc potýkat i se svévolí svých sousedů, novoměstských měšťanů. Prvním z nich byl Jindřich Chotouňský z Chotouně, o němž v dopisu zaslaném císaři v červenci 1593 napsala následující: „Viděvši, že týž dům Andělská zahrada, prve nežli jsem jej koupila, žádného jistého pána nemá a že mu v tom žádný odporovati nebude, dal sobě čtyři okna do zahrady téhož domu Andělské zahrady prve tu nikdá nebyvalé z domu svého z Hvozdu udělati, kteréžto čtyři okna nově udělaný jsou k mému

145) Koncept smlouvy se mezi dochovanými písemnostmi nenachází, datum jejího uzavření nicméně vyplývá z odkazů v pozdějších dopisech. Vedle vložení kupní smlouvy do desek zemských usilovala Kateřina rovněž o to, aby byly do desek zapsány i staré majestáty, zabavené komisaři sekvestrační komise. K zapsání těchto blíže nespecifikovaných majestátů nakonec opravdu došlo, jak vyplývá z toho, že u citace z majestátů vydaných na Andělskou zahradu Karlem IV. a Václavem IV. Tomek uvádí, že jsou převzaty z desek zemských k roku 1596, viz TOMEK, *Základy*..., s. 181. Konkrétní kvatern se mi bohužel dohledat nepodařilo.

146) Věno mělo být vyplaceno z úřadu desk zemských, jelikož právě tam skládali peníze Vilémovi dlužníci.

nemalému nebezpečství, jichž mně tu trpěti možné není. Nebo mnozí lehcí lidi, pivovarští záškodníci, sejdouce se jeden k druhému na pití v těch takových Hvozdiích, mohl by snad někdy některý z nich z týchž oken na zdraví někomu, když by v též zahradě mé byl, buďto z ručnice neb jinak tejně a zrádně uškoditi.“

Kateřina císaře žádala, aby Jindřichovi nařídil ona čtyři okna zazdít. Jako hlavní argument uvedla, že v době, kdy zahradu vlastnil manžel, tam žádná okna nebyla, a ona má podle smlouvy zahradu vlastnit za stejných podmínek. Nařízení k zazdění oken vyšlo jménem císaře 6. srpna a Jindřich se podle nařízení nejspíše zachoval, jelikož v žádné z dalších svých stížností a suplik se o tomto problému Kateřina nezmiňuje.

Menší úspěch ovšem zaznamenala se stížnostmi na Jana Kameníka z Počernic, který nebyl obyčejným novoměstským měšťanem, ale jedním z radních. Na něho si v citovaném dopise stěžovala, že zabral velkou část k domu náležející zahrady, oddělil ji plotem, a nechce ji vydat, ačkoliv k ní nemá žádná práva. Z další korespondence vysvítá, že Jan Kameník tuto část zahrady nezabral teprve po smrti Viléma Malovce, jak by se mohlo zdát na základě Kateřininy stížnosti.¹⁴⁷⁾ Vilém mu ji totiž v souladu s ústní dohodou postoupil zcela dobrovolně výměnou za to, že Jan na vlastní náklad nechá do Vilémova domu zavést rourami vodu a zařídí, že ji bude moci užívat bez překážek ze strany novoměstských úřadů. Jan Kameník však slib nedodržel. V jednom z dopisů Kateřina uvádí, že voda tekla pouze jeden rok, navíc špatně, přičemž byla přiváděna z nedaleké kašny.

Zdá se, že ona část zahrady, kterou měl v držení Jan Kameník, byla od zbytku oddělena zdí. Ve zprávě o ocenění Andělské zahrady pro účely sekvestrační komise ze srpna 1592 se totiž píše, že tato část nebyla prohlédnuta. Jan ji považoval za svou a odhadce tam zřejmě nepustil, pokud se toho ovšem dožadovali.¹⁴⁸⁾ Jelikož však na zahradu neměl žádnou písemnou smlouvu a podmínky ústní dohody o vybudování vodovodu nedodržel, je pochopitelné, že si Kateřina na pozemek činila nárok.

6. srpna 1593 vyšlo jménem císaře nařízení, aby Kameník zahradu vydal, případně se listinami prokázal, že na ni má nárok, to však bylo vše, čeho Kateřina dosáhla. Kameník se totiž zahrady nehodlal vzdát. Kateřina

147) Podle jedné zmínky šlo o pozemek, který k Andělské zahradě patřil již asi třicet let.

148) Z formulace odhadců není bohužel příliš jasné, zda Janův nárok považují za oprávněný a na 4.000 míšenských oceňují pouze dům ze zbylou částí zahrady, nebo oceňují vše, jen se jim Kameníkem drženou část nepodařilo prohlédnout.

sice na úřady a císaře neustále naléhala, takže v průběhu následujících let vyšlo ještě několik podobných nařízeních, Jan se však vydání zahrady vytrvale bránil. Většinou nebyl v Praze vůbec k zastížení, když už se uvolil odpovědět, hájil se tím, že zahradu drží oprávněně, i když nemá žádnou písemnou smlouvu. Proti příkazům zasílaným z české komory argumentoval tím, že nepatří pod její jurisdikci, že je novoměstský měšťan a není si proto tak docela jist, zda má komora právo něco mu přikazovat. Svě odpovědi nechával zároveň doprovázet oficiálními přímluvami svých spoluradních.

Do konce života se tak Kateřina vydání zahrady nedomohla. Když na podzim 1596 zemřela, zdědil po ní Andělskou zahradu a spor s Janem Kameníkem její bratr Jiří Přepyský z Rychmburka. V dopise zaslaném do komory 5. prosince prohlásil, že zbývajících 500 kop grošů míšenských za dům zaplatí, až donutí Jana Kameníka vydat zahradu. Novoměstský hejtman dostal následně příkaz zkontrolovat, zda jsou v Andělské zahradě nějaké stopy po rourách či stojanech na vedení vody, a když žádné stopy nalezeny nebyly, vyšlo další nařízení adresované Kameníkovi, aby zahradu, již drží protiprávně, neprodleně vydal. O dalším osudu, tedy o tom, zda byl Jiří Přepyský ve svém úsilí úspěšnější než jeho setra, nelze bohužel na základě pramenů, které jsem měl k dispozici, nic jistého říci.

Exekuce po Vilémovovi Malovcovi pozůstalého majetku a následně finanční potíže nejbližších příbuzných nebyly ovšem jedinými důsledky nesrovnalostí ve Vilémových financích. Roku 1593 se zdefraudované zemské peníze staly tématem i na zemském sněmu. Jelikož situace na uherško-turecké hranice byla tehdy velmi vážná a císař potřeboval urychleně peníze, již před zahájením sněmu si se souhlasem nejvyšších zemských úředníků vzal ze zemských peněz mimořádnou půjčku 100.000 kop grošů míšenských, aby se mu v Uhrách nerozuteklo žoldnéřské vojsko střežící hranici. Po stavech pak na sněmu žádal nejen zpětné schválení této transakce, ale i další peníze. V příloze k propozici ze dne 19. března s poukazem na Vilémův nesplacený dluh stavy prosil, aby tu „summu jeho milosti císařské poddaně darovali a do konce pustili.“⁽¹⁴⁹⁾

Sněm o žádosti nerozhodl, jelikož se rozešel bez jakéhokoliv usnesení. Hlavním tématem totiž na konec nebylo turecké nebezpečí, ale obsazení funkce nejvyššího purkrabího, která po smrti Viléma Rožmberka v roce 1592 zůstávala neobsazena. Za pomoci sněmovní manipulace se jmenování do této funkce snažil na císaři vynutit nejvyšší hofmistr Jiří Popel

149) SČ VIII, s. 227, č. 57.

z Lobkovic, představitel radikálního katolického křídla, který byl tehdy pověřen řízením sněmu. O císařově žádosti se proto muselo jednat znovu během nového sněmu, který se sešel na podzim. Ve sněmovním usnesení ze dne 3. listopadu bylo žádosti vyhověno.¹⁵⁰⁾ Došlo tak de facto k tomu, že Vilémův zemský dluh byl vymáhán nadvakrát.¹⁵¹⁾

Podstatným následkem sporů, které měl Vilém na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let s císařskými komisari při vyplácení posádek na uhersko-osmanské hranici, bylo, že zanikla funkce zemského colmistra a stavy pak jen těžko hledaly argumenty pro její obnovení, zvláště když se tyto spory daly do souvislosti s defraudací, jíž se Vilém dopustil. Vyplácením posádek v Uhrách byl místo Viléma od roku 1584 pověřován písař nejvyššího berničního úřadu Václav Harrer. Funkce zemského colmistra byla sice obnovena v roce 1595 na generálním sněmu zemí koruny české, ovšem úkolem tohoto colmistra nebylo vyplácet pravidelné posádky v uherských pevnostech, které byly financovány z domovní berně, ale starat se o výplatu české zemské hotovosti, kterou se tohoto roku stavy zavázaly vypravit na šest měsíců. Toto vojsko bylo placeno z mimořádná sbírky.¹⁵²⁾

Když v únoru 1596 stavy na sněmu požadovaly, aby zemský colmistr dostal pod kontrolu vyplácení pravidelných posádek v uherských pevnostech, dvorská komora, pro niž byla funkce zemských colmistřů z principu nepřijatelná, využila ve svém dobrém zdání pro císaře neblahé zkušenosti s Vilémem Malovcem jako jednoho z podstatných argumentů, proč nemá být vyplácení uherských posádek ve stavovských rukou.¹⁵³⁾ Tento argument byl následně při jednání císaře se stavy úspěšně použit.¹⁵⁴⁾ V dobrém zdání české komory ze dne 10. ledna 1597, v němž se králi radí, jaké články by měl zařadit do propozice pro zasedání českého sněmu, je případ Malovec

150) SČ VIII, s. 371, č. 137. „A jakož jest J.M. císařská toho při stavích milostivě žádati ráčil, aby těch čtyřiceti jeden tisíc tolarův restu, který za někdy Vilémem starším Malovcem z Malovic zůstal (i jiní reštantové berniční předešle k zemi pro opatření hranic Uherských svolení) J.M. císařské k této nynější veliké potřebě od stavů darování a povoleni byli: i na takovou milostivou žádost J.M. císařské stavové k tomu své povoleni dávají, aby J.M. císařská těch čtyřiceti jeden tisíc tolarův i jiné reštanty berničné, jestliže se jací nacházejí, k takové potřebě válečné zvyupomínati a k tomu je obrátiti moci ráčil.“

151) VOLF, *Nástin...*, s. 124 sice chápe citované sněmovní usnesení v tom smyslu, že stavy králi dovolovaly dobývat dluh na Vilémově pozůstalosti, takový význam však uvedená formulace mít nemůže, jelikož Vilémův majetek byl na základě rozhodnutí zemského soudu zkonfiskován již rok předtím.

152) Tamtéž, s. 125. Colmistrem byl zvolen lužický pán Henrych Anselm Promnice z Promnic, rada apelačního soudu.

153) SČ IX, s. 235, č. 178.

154) SČ IX, s. 237, č. 180.

rovněž zmiňován jako názorná ukázka toho, k jakým nepořádkům nevyhnutelně dochází, pokud je správa financí ponechána v rukou stavů.¹⁵⁵⁾

Teprve na sněmu, který se konal v dubnu roku 1598, došlo k jistému kompromisu mezi požadavkem stavů a neústupností císařské strany. Funkce zemského colmistra obnovena nebyla a peníze zůstaly i nadále v rukou císařem jmenovaných výplatčích, stavy si však mohly zvolit dva zemské komisaře, kterým se dávalo za úkol zajet podle potřeby do Uher, obhlédnout stav pohraničních pevností, zkontrolovat vyplácení posádek a následně o tom podat zprávu nejvyšším zemským úředníkům.¹⁵⁶⁾ Komisaři s touto funkcí byli voleni i v následujících letech.

O vlastním životě Viléma Malovce se nepodařilo zjistit mnoho a o jeho osobnosti lze říci rovněž dosti málo. Zdá se nicméně jisté, že jako syn politicky bezvýznamného rytíře s průměrným majetkovým zázemím nevděčil za svůj vzestup rodinným konexím, ani výhodnému sňatku – obě jeho ženy pocházely z ještě marginálnějších rodin, ale svým vlastním schopnostem. S tím dobře koresponduje téma předmluvy ke třetí knize *Politie historici*, jež byla Vilémovi Malovcovi dedikována. Daniel Adam z Veleslavína zde zřejmě nikoli náhodou rozvíjí úvahu o tom, v čem spočívá pravá urozenost. S odvoláním na antické autory a několik novějších historických příkladů dospívá k závěru, že starobylost rodu ani sláva předků mnoho nezaručují, jelikož potomek se vždy může zvrhnout, naopak z rodu bezvýznamného může vzejít muž ušlechtilý, a pravá urozenost je tudíž založená „na jednoho každého šlechetnosti a ctnosti.“¹⁵⁷⁾

Pokud jde o podporu knižtisku, se třemi tituly, jež mu byly za jeho života věnovány, se Vilém Malovec řadí mezi dalších asi sto rytířů předbělohorských Čech, jimž bylo dedikováno tři a více knih. Dalších padesát rytířů se mohlo chlubit jednou či dvěma knihami.¹⁵⁸⁾ Zatímco z dedikací k prvním dvěma knihám s náboženskou tematikou vysvítá pouze to, že Vilém tiskaře

155) SČ IX, s. 376, č. 287.

156) SČ IX, s. 548, č. 412. Za komisaře byli zvoleni Jaroslav Žejdlíc z Šenfeldu na Chatěrubech spolu s Jindřichem Předenicem z Předenic.

157) BOHAŤCOVÁ, *Obecné dobré...*, s. 386.

158) Viz BŮŽEK, Václav: *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, 1996, s. 135–139. Autor automaticky předpokládá, že každý jedinec, jemuž je nějaká kniha věnována, vydání této knihy financoval. Takovýto předpoklad je nicméně dosti sporný. Sporné jsou rovněž Bůžkovy údaje o počtu knih, které mělo financovat kolem dvaceti rytířů působících v zemských úřadech. Uvádí zde totiž mechanicky všechna čísla z knihopisu podle toho, zda se jméno šlechtice objevuje v dedikaci, přitom však zcela opomíjí skutečnost, že mnohé z knih jsou pouze reedicemi vyššími v nezměněné podobě a s nezměněnou dedikační předmluvou v době, kdy byl dotyčný rytíř již dávno po smrti. To se týká i údajů o Vilému Malovcovi.

obecně podporoval, v dedikaci ke třetí knize pojednávající o politice je mu výslovně děkováno za to, že inicioval její přeložení z němčiny do češtiny a samotné vydání pak štědrě financoval.

O skutečných motivech, které Viléma vedly k podpoře knihtisku, lze jen spekulovat. Nechat si věnovat knihu bylo pro šlechtice působící v zemských úřadech nepochybně otázkou prestiže, přesto nelze snahu o zajištění vlastního jména pokládat za jediný a hlavní důvod mecenátu. O ušlechtilějších motivech hovoří Veleslavín v citované dedikaci k poslednímu z děl, totiž o Vilémově úsilí o rozhojnění cti a slávy Boží a o zvelebení poctivého jména a prospěchu českého národa.¹⁵⁹⁾

Je jistou ironií osudu, že Vilém Malovec, který inicioval a financoval Veleslavínův překlad Lauterbeckova *Regentenbuchu*, sbírky historických exemplů sloužících jako vzory k následování či odstrašení, se po své smrti sám stal vzorovým odstrašujícím příkladem, jehož v aktuálních sporech o podobu vyplácení uherských posádek dokázali s úspěchem využít reprezentanti císařské strany a jejího centralizačního úsilí. Největší paradox ovšem spočívá v tom, že *Politia historica*, příručka, jak správně vládnout a spravovat stát, byla financována z defraudovaných zemských peněz. Jelikož Vilémův zemský dluh vznikl mezi lety 1579 až 1583 a Veleslavínova dedikace Vilémovi nese datum 9. října 1583, nelze se tomuto závěru vyhnout. Zvláště když uvážíme, že Vilém ani při svých úvěrových transakcích nerozlišoval mezi zemskými a vlastními peněži.

Může se zdát zvláštní, že s krátkou přestávkou setrval Vilém po deset let ve funkci berníka, přestože nebyl schopen předložit uspokojujivé vyúčtování za první roky svého úřadování. Jak mohl být do této funkce stále znovu volen? Nejspíše proto, že průtahy v odvádění berně a předkládání účtů byly tou dobou zcela obvyklým nešvarem. Tato praxe s Vilémovou smrtí také neskončila. I nadále se v zemských usneseních objevují výzvy berníkům, aby konečně předložili ke kontrole staré účty. Nejasné zůstává, nakolik byl za zmizení zemských peněz odpovědný Vilém sám a nakolik se po své smrti stal obětním beránkem. Osoby, které se na správě peněz podílely a na které ve svém dopisu z podzimu 1591 upozorňoval Vilém mladší Malovec z Malovic a na Zbraslavicích, k odpovědnosti sice pohnány nebyly, to však neznamená, že musely mít svědomí zcela čisté.

Ačkoli Vilém půjčoval peníze ve velkém, nelze ho považovat za lichváře, který by si z promyšlených úvěrových operací učinil nástroj zbohatnutí. Tak tomu možná bylo v počátcích jeho kariéry, zatímco na jejím konci se

159) Viz pozn. 83.

sám dostal do dluhů. Když se stal berníkem a colmistrem, pod rukou mu začalo procházelo velké množství peněz, takže přišel k nemalým majetkům, sám se však musel zadlužit a své dluhy nebyl schopen splácet, jelikož ani jemu neplatili jeho dlužníci. Podle dochovaného vlastnoručního seznamu pohledávek a dluhů byla sice jeho aktiva vyšší než pasiva, mezi hlavními dlužníky se však nacházeli notoricky zadlužení velmožové jako nejvyšší kancléř Adam z Hradce, od nichž bylo téměř nemožné získat peníze nazpět. Kromě zemských peněz Vilém nakonec promrhal i svůj vlastní majetek. Snažil se ho sice před smrtí zachránit, když nemovitosti převedl na své příbuzné, zemský soud však tyto převody prohlásil za neplatné. Na nesrovnalosti ve Vilémových účtech tak nakonec doplatili především jeho nejbližší.

WILLIAM MALOVEC FROM MALOVICE (PATRON AND EMBEZZLER)

The article is reconstructing the career of Czech knight Vilém Malovec z Malovic (1540–1591), who was not a very important figure in political life, but who left two ineffaceable traces. The first one is his sponsorship of Prague's printers George Melantrich z Aventinu and Daniel Adam z Veleslavína. From initiative and financial support of William Malovec an extensive and unique political handbook *Regentenbuch* from German lawyer George Lauterbeck was translated into Czech. The second trace is that of an embezzler. From 1579 till 1590, William Malovec worked as the highest money collector for knighthood and also as a person whose responsibility was to pay out soldier's pay to the army forces guarding the borders with Osman land in Hungary. From public money that he was administering, he was also lending money with high interest and gained a lot of fortune, but on the other hand created also big debts. As a money collector he had many irregularities in the accounts and was unable to explain what happened to the money collected in early eighties. Consequently all of his possessions were confiscated and sold out. Results of the disclosed financial machination was not only confiscation of the possessions, which badly afflicted his widow Katherine, but also discreditation of the whole representation of the estates and its endeavour to keep control over public money. Thanks to Vilém's embezzlement and his conflicts with the imperial commissioners, which he had in the beginning of the eighties while paying off the garrisons in Hungary, the emperor easily acquired control over the money under his responsibility. The function of a estates money distributor, which was established in 1554, was abolished due to Vilém's actions.